

NATUREN I FREDENSBORG KOMMUNE

Danmarks Naturfredningsforening 2018

Tlf. 39 17 40 00

www.dn.dk

e-mail: dn@dn.dk

DN Fredensborg

e-mail: fredensborg@dn.dk www.fredensborg.dn.dk

Facebook: DanmarksNaturfredningsforeningFredensborg

Redaktion:

Jens Søndergaard.

Tekst (DN Fredensborg): Niels Hald, Nils Juhl Madsen, Peter Milan Petersen og Jens Søndergaard.

Illustrationer: Laust Jordal og DN samt enkelte fra Ib Andersen, Airfix.dk, Svend Erichsen, Peter Krogh og Otto Vang. Maleri på forsiden af vinterlandskab ved Grønholt: Mette Holmskov.

Uddrag af hæftet tilladt mod kildeangivelse.

Hæftet er udgivet med støtte fra VELUX FONDEN under Grønt Guld programmet.

Udgiver: Danmarks Naturfredningsforening

Layout: Jakob Andresen

Tryk: KLS Pureprint

Oplag: 2.000 stk.

INDHOLD

2 Forord

3 Danmarks Naturfredningsforening/DN Fredensborg

4 Sammenfattede anbefalinger til naturforvaltning i Fredensborg Kommune

6 Smukke landskaber med rig natur

10 Byggeri, landbrug, lys og støj i det åbne land

12 Naturtyper i det åbne land

16	Skovene
18	Esrum Sø
19	Øresundskysten
21	De fire store fredninger
25	Adgang til naturen
26	Naturgenopretning og naturpleje
31	Invasive planter og dyr
32	Bynær natur
34	Klima
36	Transportkorridoren, Ring 5 & Overdrevsvejen
44	Landskabets historie
39	Annex A: Love, planer og naturforvaltning
41	Annex B: Naturkapitalindeks
42	Annex C: Typer beskyttede naturområder
43	Annex D: Litteratur
45	Annex E: WWW

FORORD

Danmarks Naturfredningsforening (DN) Fredensborg afdeling vil med dette hæfte give et overblik over naturtilstanden i Fredensborg Kommune, og hvad der lokalt kan gøres for at sikre fremtidens natur.

Hæftet er til inspiration for borgere, undervisere, politikere, forvaltning og øvrige lokale samarbejdspartnere i Fredensborg Kommune. Hæftet er også en hyldest til naturen i Fredensborg Kommune.

Hæftet fortæller om naturtyper, fredninger og nationalpark, naturen under forandring, adgang til naturen, naturgenopretning og naturpleje, bynær natur, klima, infrastruktur og landskabets historie.

Indledningsvis præsenteres vores sammenfattende anbefalinger til naturforvaltning i Fredensborg Kommune, mens der i hovedkapitler er specifikke anbefalinger. Disse henvender sig især til politikere og forvaltning i Fredensborg Kommune og vil forhåbentligt indgå i kommunens politikker, planer og naturforvaltning.

Regeringen reviderer i disse år love, direktiver, planer og bekendtgørelser, som vil påvirke udviklingen i det åbne land i kommunen. Lokalt arbejder kommunen bl.a. med plejeplaner for de fredede områder, naturplaner, kystsikring og et stikort.

Hæftet vil blive opdateret elektronisk i takt med væsentlige ændringer i rammerne for naturforvaltning og forandringer i naturen skabt af fx klimaændringer og menneskets påvirkninger.

På DN Fredensborgs hjemmeside kan dette hæfte læses som bladrefil, downloades og printes – også i en ren tekstudgave uden illustrationer.

DANMARKS NATURFREDNINGSGFORENING

DN er Danmarks største grønne forening. Den blev stiftet i 1911 og har 95 lokalafdelinger omfattende alle landets 98 kommuner. DN har ca. 130.000 medlemmer – heraf næsten 1.300 medlemmer i Fredensborg Kommune, hvilket svarer til lidt over 7 % af husstandene i kommunen.

Foreningens overordnede og langsigtede mål er, at Danmark bliver et bæredygtigt samfund med et smukt og varieret landskab, en rig mangfoldig natur og et rent og sundt miljø. Befolkningen skal have muligheder for gode naturoplevelser.

DN Fredensborg arbejder lokalt i overensstemmelse med DN's 11 overordnede politikker: adgang til naturen, energi, jagt- og vildtforvaltning, klima, kyster, landbrug, natur, produktion, skove, forbrug og transport. DN er engageret internationalt, når det er relevant for dansk natur.

DN FREDENSBORG

DN Fredensborg deltager i den lokale debat om kommunens, regionens og statens politik og praksis vedr. natur og miljø.

DN Fredensborg følger grundigt med i myndighedernes afgørelser efter natur-, plan-, miljø- og vandløbslovgivningen og holder vågent øje med naturen i kommunen. DN Fredensborg kommenterer forslag til kommuneplan, lokalplaner, kommunens strategier og politikker, landzonetilladelser og foreslår rejsning af fredningssager.

DN kommenterer sager under behandling af kommunen og Fredningsnævnet. DN kan endvidere klage til bl.a. Miljø- og Fødevareklagenævnet fx over miljøgodkendelser og til Planklagenævnet vedr. planforhold.

DN Fredensborg sidder med i kommunens Grønne Råd sammen med andre lokale foreninger og embedsfolk fra kommunen. Her diskuteres vigtige lokale natur- og miljøforhold.

DN Fredensborg samarbejder tæt med de andre DNlokalafdelinger i Nordsjælland, fx om Nationalpark Kongernes Nordsjælland.

DN Fredensborg arrangerer ture for alle til spændende naturlokaliteter. DN Fredensborg har desuden oprettet et høslætlaug, bekæmper invasive planter, arrangerer en årlig affaldsindsamling og er repræsenteret ved lokale markeder m.m.

Der er flere muligheder for at blive aktiv i foreningen. Du kan blive medlem af DN Fredensborgs bestyrelse, eller du kan deltage som ressourceperson i projekter eller omkring særlige temaer.

På DN Fredensborgs hjemmeside findes den årlige turfolder (findes også på biblioteket) og andre udgivelser samt et elektronisk nyhedsbrev, man kan tilmelde sig.

DN Fredensborg er også på Facebook.

SAMMENFATTENDE ANBEFALINGER TIL NATURFORVALTNING I FREDENSBORG KOMMUNE

FYSISK PLANLÆGNING

- Væsentlige kommunale beslutninger og planer vurderes for indvirkninger på naturen.
- Ingen konvertering af erhvervsområder i byerne til boligområder – det øger presset for placering af erhverv i landområderne.
- Byspredningen erstattes af byfortætning.
- Planlovens og Naturbeskyttelseslovens bestemmelser om bebyggelser, anlæg
- etc. i det åbne land administreres restriktivt også mht. brug og opførelse af
- bygninger til anden erhvervsvirksomhed.
- Naturarealet i kommunen øges – frivilligt for private ejere og evt. med
- økonomisk støtte – og der skabes sammenhængende natur for at sprede
- arter til andre lokaliteter.
- Miljømålene i vandplanerne opfyldes og udskydes ikke.

DET ÅBNE LAND

- Bortforpagtning af kommunens landbrugsjord indeholder restriktioner
- vedr. brug af sprøjtegifte.
- Private jordejere tilskyndes til at udarbejde naturplaner og indføre ekstensive
- driftsformer til gavn for det åbne lands plante- og dyreliv.
- Lavbundsarealer udtages af intensiv landbrugsdrift for at kunne udvide
- naturarealet, reducerenitratudledning og håndtere oversvømmelser.
- Sådanne områder fungerer også som CO₂-fernere, idet der opbygges
- organisk materiale.
- Beboelser og landbrugsbygninger opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse for at bevare det åbne landskab.
- Landzonetilladelser til ridehaller, øvrige haller og ridebaner gives under hensyn til karakteren af eksisterende bebyggelse, terræn, beskyttelseshensyn, beplantning, mv. Det åbne land må ikke blive præget af ridehaller.
- Retningslinjer udarbejdes for udendørs belysning på landet uden lysudfald fra ovenlysvinduer i ridehaller og andre haller.
- El-distributører opfordres til på længere sigt at erstatte højspændings luftledninger med nedgravede elkabler.

MOSER

- Skydning og modelflyvning i Langstrup Mose henlægges til andre lokaliteter.
- Langstrup og Lønholt moser retableres som værdifuld natur.

SKOVE

- Mere urørt skov i statsskove og øvrige skove.
- Den naturlige vandstand genskabes for at opnå et varieret skovlandskab med lysninger og vådområder.
- Skovbyggelinjen håndhæves, så skovbryn grænser direkte op til det åbne land.

ESRUM SØ

- Sejlads på Esrum Sø tillades som hidtil kun med støjsvage, langsomtgående både.
- På skråningerne ned mod østsiden af søen beskæres eller ryddes levende hegn af hensyn til udsigten. Efter aftale med lodsejerne udlægges skråninger til græsland uden jordbehandling, gødsning eller bekæmpelsesmidler. Dette vil reducere tilførsel af næringsstoffer til søen.

ØRESUNDSKYSTEN

- Kystfodring med sand nord for havnene – om muligt med sand fra havneindløb – for at modvirke yderligere tilbagerykning af kysten.
- Kommunen udarbejder regler for opsætning og vedligeholdelse af badebroer.

DE FIRE STORE FREDNINGER

- Nivåfredningen: Dele af Nivå Bugt ud for de fredede arealer får status som beskyttet område som foreslået af Fugleværnsfonden.
- Fredninger omkring Humlebæk: Nye parkeringspladser til Louisiana planlægges med respekt for fredningerne.
- Fredninger omkring Esrum Sø: De mange enkeltstående fredninger langs øst- og sydsiden af søen opdateres og samles i én fredning.
- Kirkeltefredningen: Udsigten mod øst fra Kirkelte landsby bevares med håndhævelse af fredningens forbud mod træplantning.

ADGANG TIL DET ÅBNE LAND

- Stisystemerne udbygges til færdsel gennem det åbne land til fods, på cykel og til hest – særligt mellem skovene i kommunen.

NATURGENOPRETNING OG NATURPLEJE

- Kommunen laver plejeplaner og vedligeholder kommunalt ejede enge, overdrev/græsland, bynær natur, vejkanter, moser, småsøer/vandhuller, vandløb og skove – gerne i samarbejde med foreninger og borgere.
- Mere vand i det åbne land med genopretning af småsøer, vådområder og vandløb.
- Rørlagte vandløb fritlægges, udrettede vandløb genslynges og de fysiske forhold i vandløb forbedres.
- Græsnings- og høslætlaug støttes praktisk og økonomisk af kommunen.

BYNÆR NATUR

- Naturen i byen får så vidt muligt karakter af natur og ikke af park, og områder udpeges til ekstensiv pleje.
- Lokalplaner tager hensyn til plante- og dyrelivet – fx ved placering af friarealer.
- Helhedsplanen for lergravsområdet i Nivå zoneinddeles med organiserede aktiviteter koncentreret i det nordvestlige område.
- Humlebæk Syd bebygges ikke yderligere ud over det planlagte plejecenter.

KLIMA

- Kommunen og private satser på decentrale jord-til-vand, luf-til-luf eller luf-til-vand varmepumpeanlæg frem for fjernvarme.
- Klimatilpasningsanlæg som bassiner til opsamling af regnvand etableres i byområder evt. i form af nedgravede bassiner. Anlæg af bassiner undgås i det åbne land.
- Nye bebyggelser forberedes til solceller og solfangere.

RING 5 OG OVERDREVSVEJEN

- En Ring 5 gennem Nordsjælland vil medføre store tab af naturværdier, og andre muligheder må følges.
- En forlængelse af Overdrevsvejen ved Hillerød vil gå ud over det smukke og historiske landskab omkring Grønholt, og den tunge trafik kan i stedet føres ad Isterødvejen og Helsingør-motorvejen.

SMUKKE LANDSKABER MED RIG NATUR

Der er mange smukke landskaber i Fredensborg Kommune – tænk blot på Øresundskysten, Esrum Sø og det åbne land med grønne ådale, enge, overdrev/græsland, moser, vandløb, søer og vandhuller. Kommunen er også rig på gamle, frodige og spændende skove med mange arter.

Der er således store landskabelige, biologiske og rekreative værdier i kommunen.

NATUR UNDER PRES

Mange naturlokaliteter er i dag omgivet af opdyrket land. De er for små og isolerede, og der er ikke forbindelse mellem Øresundskysten og de store naturområder inde i landet: Gribskov, Esrum Sø og Store Dyrehave.

Især opdyrkning, byudvikling, klimaændringer og miljøgifte påvirker og inddrager levesteder for planter og dyr. Omfattende nye undersøgelser fra naturområder i Tyskland – i naturtyper svarende til de danske – peger på voldsom tilbagegang i biomassen af flyvende insekter i de seneste næsten 30 år. Det går bl.a. ud over bestøvning og fødegrund - lag for insektædere og kan få alvorlige følger for økosystemerne.

Nationale, regionale, EU og andre internationale tiltag til forbedret miljøregulering og naturforvaltning er nødvendige. Staten kan spille en aktiv rolle – til eksempel når miljøet tager skade af gifte fra skadedyrs- og ukrudtsbekæmpelse i landbrug og haver. Region Hovedstaden er på banen, fx når der er mistanke om udslip fra nedgravede gifttønder fra lokal industri.

Men meget kan sættes i gang lokalt med en løbende indsats fra især kommunen, lokale foreninger og borgere. Naturvenlig kommunal fysisk planlægning og klimatilpasning kan hjælpe plante- og dyrelivet. Det samme kan naturgenopretning og naturpleje, der udvider naturarealet ved, at marginale landbrugsjorder udtages af intensiv drift.

FREDNINGER¹

Beskyttelse af landskabet har især fundet sted ved fire store fredninger²:

- Strandengene, ådalene og bakkelandet mellem Nivå og Kokkedal.
- Det kuperede herregårdslandskab nord for Humlebæk.
- Arealer øst for Esrum Sø.
- Landskabet omkring landsbyen Kirkelte mellem Store Dyrehave og Kirkelte Hegn.

Disse fire store fredninger er vigtige for bevarelsen af det åbne land. Skovene er beskyttet af Skovloven, og anden lovgivning udstikker retningslinjer for kystbeskyttelse. Fredningerne er først og fremmest landskabsfredninger, hvor Fredensborg Kommune udarbejder plejeplaner for at sikre et rigere plante- og dyreliv³.

DN arbejder med et nyt fredningsforslag øst og syd for Esrum Sø, som vil samle eksisterende småfredninger.

1 Fredninger og andre typer beskyttede områder gennemgås i Annex C.

2 DN Fredensborg har udgivet en folder om hver af de fire fredninger. Folderne er tilgængelige på DN Fredensborgs hjemmeside og i trykt form på kommunens biblioteker.

3 Kapitlet om de fire store fredninger gennemgår fredningerne mere detaljeret.

NATIONALPARK KONGERNES NORDSJÆLLAND

De danske nationalparker har til formål at styrke naturforvaltningen, forøge naturinteressen og skabe bedre faciliteter for besøgende. Nationalparkerne medfører ikke som fredningerne restriktioner på arealanvendelsen.

Nationalpark Kongernes Nordsjælland rummer fin natur i Fredensborg, Gribskov, Helsingør, Halsnæs og Hillerød kommuner. Nationalparken består af skove, søer, kyst, naturtyper i åbent land, landbrugsarealer og lokaliteter med kulturværdi. Den er efter Nationalpark Vadehavet Danmarks næststørste nationalpark på ca. 260 km² hovedsageligt statslige arealer.

I Fredensborg Kommune omfatter nationalparken Esrum Sø, Kelleris-kilen, Krogerup skovene, Fredensborg Slotspark, Grønholt, Grønholt Hegn, Grønholt Vang, Danstrup Hegn og nogle private lodsejeres jorder. Størstedelen af disse områder er i forvejen beskyttet af henholdsvis EU Habitatdirektivet, fredninger samt Skovloven.

GRØNT DANMARKSKORT, NATURKAPITALINDEKS OG BIODIVERSITETSKORT

Grønt Danmarkskort⁴ udarbejdes af alle kommuner i Danmark og lægger vægt på placering af ny natur samt sammenhæng mellem naturområder. Grønt Danmarkskort indarbejdes i Kommuneplanen.

Naturkapitalindekset⁵ er indikator for tilstanden af de forskellige naturtyper og bygger på data fra det nationale biodiversitetskort fra 2014. Biodiversitetskortet indikerer, at der i Fredensborg Kommune er den højeste biodiversitet på strandengene ved Nivå Bugten og i Uglesø Mose i Danstrup Hegn. Naturkapitalindekset er udarbejdet for samtlige kommuner og kan bruges til bl.a. at prioritere naturindsatsen.

⁴ Annex A.

⁵ Annex B.

LANDSKABSKARAKTERANALYSE

Kommunens planlægning og forvaltning af det åbne land knytter sig bl.a. til en landskabskarakteranalyse⁶, som viser, at nogle landskaber er følsomme overfor fx bebyggelse og skovrejsning.

NATUROMRÅDER OG NATURKORRIDORER

Et rigt og varieret udbud af helst forbundne levesteder af en vis størrelse fremmer et alsidigt plante- og dyreliv. Kendskabet til sjældne og truede arter i det åbne land er tilstrækkeligt til, at man kan udpege særligt værdifulde og/eller sårbare områder. Fredensborg Kommune har udarbejdet et kort⁷, der kan ses på side 10 i hæftet, over aktuelle og potentielle naturområder og naturkorridorer.

I naturområderne må der iflg. Kommuneplanen som hovedregel ikke ændres på arealanvendelsen, med mindre der er tale om en naturforbedring gennem naturgenopretning og naturpleje. Ved væsentlige samfundsmæssige hensyn gælder dette dog ikke.

Naturkorridorer gennem det dyrkede land giver planter og dyr mulighed for at sprede sig på tværs af kommunen. I korridorerne skal eksisterende natur som levende hegn, diger, vandhuller, skov og lignende derfor bevares.

Tre store landskabsstrøg⁸ gennem for skellige landskaber med genetablering af natur kunne rumme effektive naturkorridorer for planter og dyr:

- Langs Nivå Ådal fra Øresundskysten til Grønholt Hegn og videre mod nordvest til Esrum Sø og Gribskov.
- Fra Humlebæk mod vest til Esrum Sø.
- Fra Esrum Sø mod syd til Kirkelsteområdet og Tokkekøb Hegn.

Faunapassager udlægges i forbindelse med veje og jernbanelinjer og andre linjeføringer. De placeres ud fra udvalgte arters forekomst og levevis og kan anvendes af dyr som adgang til levesteder.

6 Nærmere beskrevet i Kommuneplan 2017.

7 Kortet er let redigeret efter Kommuneplan 2017.

8 Som oprindeligt foreslået af DN Fredensborg.

PLANTER OG DYR

Planter og dyr er tilpasset forskellige habitater som skov, åbent land, vådområder og kyster. I Fredensborg Kommune findes mange pattedyr, fugle, insekter, krybdyr, padder, fisk, små hvirvelløse dyr, højere planter, laver, alger og mosser. Blandt de sjældne arter ses orkidéen maj-gøgeurt, isfugl og blandt insekterne grøn mosaikguldsmed – en såkaldt an - svarsart, som kommunen skal værne om. Nogle sjældne arter er knyttet til lokaliteter med specielle forhold. Det gælder fx orkidéen hjertelæbe i Uglesø Mose i Danstrup Hegn. Denne orkidé kræver optimale lysforhold skabt fx ved nænsom rydning af træer og buske og trives ved begrænset tilførsel af næringsstoffer.

Andre sjældne og beskyttede arter er mindre specifikke i deres krav. Det gælder fx spidssnudet frø og stor vandsalamander, som bl.a. findes i vandhuller indenfor Kelleris-fredningen, og som kan sikres igennem naturpleje og genskabelse af tidligere vandhuller.

Flagermus er ligeledes beskyttede og kan hjælpes ved at bevare store, gamle og hule træer, hvor de nataktive dyr kan hvile om dagen, overvintre og yngle.

Fuglelivet er spændende og varieret i Fredensborg Kommune. Almindeligt ses grågås, musvåge, tårnfalk, ringdue samt spurvefugle som kragefugle, drosler og finker. Om foråret fouragerer fugle på træk længere mod nord. I marts-april begynder yngletiden, og fuglesangen afslører artsrigdommen. Man kan se og høre overvintrende fugle som mejser, rødhals, solsort, sjagger, gulspurv og gærdesmutte.

Her er også fugle med kort trækdistance som gransanger, vibe, sanglærke, sang- drossel og munk. Sidst i april ankommer trækere fra Afrika som løvsanger, rødstjert og gærdesanger og i maj græshoppesanger, nattergal, kærsanger, tornsanger, havesanger og gøg. Fra slutningen af juni og til sent efterår kan man opleve sydgående træk. Øresundskystens fugle er omtalt i afsnittet om Nivåfredningen i kapitlet om de fire store fredninger i Fredensborg Kommune.

BYGGERI, LANDBRUG, LYS OG STØJ I DET ÅBNE LAND

PÅ LANDET I FREDENSBORG KOMMUNE

Det åbne land i Fredensborg Kommune rummer dyrkede marker, hestefolde, snoede veje, naturområder og udsigt til stjernehimlen om natten. Her er fritliggende landejendomme og små landsbyer passet fint ind i landskabet. Især Planloven, Naturbeskyttelsesloven, Miljø- beskyttelsesloven og Landbrugsloven kan sikre en nænsom udvikling på landet.

Stuehuse og nødvendige bygninger for landbrugsdriften er en del af det åbne land. Moderne landbrugsdrift medfører behov for haller til maskiner og opbevaring af foder mv. Kommunens arkitekturpolitik indeholder retningslinjer for byggeri i landområderne.

I det åbne land får naturen imidlertid mindre plads, vandet er nogle steder i landskabet delvist forsvundet, næringsstoffer forurener og lysåbne naturtyper gror til. Der er i Fredensborg Kommune imidlertid kun få egentlige miljøsager i forbindelse med landbrug.

LANDBRUG

Landbruget har i mange sammenhænge en negativ indflydelse på miljø- et i Danmark, især fordi en meget stor del af landet er under plov. Danmark og Bangladesh er de to mest intensivt opdyrkede lande i verden.

Tidligere tiders alsidige landbrug og mange småbrug gav et varieret landskabsbillede med en mosaik af korn- og roemarker, græssende kvæg, markskel og levende hegn. Der var et rigt og varieret plante- og dyreliv – også på landbrugsarealerne. I dag dyrkes de større marker med raps eller korn, og der er blevet længere mellem markskel og hegn.

En del mindre arealer henligger som græsmarker. De er næsten altid et resultat af udsåning af kulturgræsser. Får de imidlertid lov til at ligge uden jordbehandling, gødskning eller sprøjtning, vil arealerne med ekstensiv græsning kunne opnå en forholdsvis god naturværdi.

HESTEHOLD

Fredensborg Kommune er en af landets største hestekommuner med mange græssende heste. Hestehold er i visse tilfælde landbrug og kan opdeles i tre hovedgrupper:

1. Stutteridrift (avl af føl) regnes som landbrugsvirksomhed.
2. Supplerende erhverv som hestepensioner, rideskoler, træning m.m.
3. Almindelige rideheste/hobbyheste til privat brug.

Ridehaller og øvrige haller kan tilpasses det omliggende landskab mht. størrelse, materiale- og farvevalg og placering, så de ikke dominerer landskabsbilledet. Ridebaner kan også lægges diskret i landskabet bl.a. ved kun at plante hjemmehørende træer og buske omkring banen og ved ikke at installere kunstig belysning.

LYS, TRAFIKSTØJ OG HØJSPÆNDINGSMASTER

Den stigende anvendelse af lys pynter ikke i det åbne land. Hvis man vil bo på landet, må man indstille sig på, at der er mørkt udenfor om natten. Til gengæld får man på landet bl.a. mulighed for at opleve nattehimlen med alle stjernerne.

Trafikken kan høres næsten overalt i kommunen. Men der kan etableres stillezoner med mindst 2 km til større trafikanelæg, som Silkeborg Kommune har gjort det. I Fredensborg Kommune kan man syd for Grønholt Hegn og visse steder langs Esum Sø's østbred stadigvæk opleve stilheden væk fra større veje og jernbaner.

DN'S ANBEFALINGER TIL BYGGERI/ANLÆG, LANDBRUG SAMT LYS I DET ÅBNE LAND

BYGGERI OG ANLÆG

- Naturbeskyttelseslovens og Planlovens bestemmelser for byggeri i det åbne land administreres restriktivt også mht. til opførelse og brug af bygninger til anden erhvervsvirksomhed.
- Landzonetilladelser til ridehaller og ridebaner gives under hensyntagen til terrænet, karakteren af den eksisterende bebyggelse, udsigter, eventuelle beskyttelseshensyn, beplantning med naturligt hjemmehørende arter mv. Det åbne land bør ikke blive præget af ridehaller og andre store haller.
- Beboelser, som opføres i forbindelse med landbrugsdrift og evt. andet byggeri, skal falde ind i landskabet.
- Nye landbrugsbygninger opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse for at bevare det åbne landskab.
- Bevaringsværdige bygninger på landet vedligeholdes.
- Eventuelle nye golfbaner placeres ikke i det åbne land, men tilknytning til bymæssig bebyggelse.
- El-distributører opfordres til på længere sigt at erstatte højspændingsluftledninger med nedgravede el-kabler, selv om det er en dyrere løsning.

LANDBRUGSDRIFT

- Bortforpagtning af kommunens landbrugsjord indeholder restriktioner vedr. brug af sprøjtegifte.
- Kommunen sikrer ekstensiv drift af egne arealer – bl.a. Kelleriskilen og omkring Græstedgård.
- Private jordejere tilskyndes til at udarbejde naturplaner og indføre ekstensive driftsformer til gavn for det åbne lands plante- og dyreliv.
- Kommunen udpeger og støtter særligt egnede arealer til frivillig udtagning af intensiv drift og overgang til ekstensiv landbrugsdrift, dvs. græsning og/eller høslæt.

LYS

- Der udarbejdes restriktive retningslinjer for udendørs belysning i landområdet.
- Hvor belysning er nødvendig, bruges lave armaturer med nedadrettet lys.

- Forbuddet mod lys på ridebaner suppleres med bestemmelser i Kommuneplanen, der forhindrer lysudfald fra ridehaller og andre haller.
- Reflekterende tagmaterialer tillades ikke i landzone hverken på drifts- eller beboelsesbygninger.

NATURTYPER

I DET ÅBNE LAND

MANGE FORSKELLIGE NATURTYPER OG LEVESTEDER

I Fredensborg Kommune findes en mosaik af naturtyper spredt i det åbne landbrugsland: enge, overdrev/græsland, vejkanter, moser, småsøer, vandhuller og vandløb. Mange af disse naturtyper er beskyttede ifølge Naturbeskyttelsesloven §3.

I det åbne land kan der være et rigt plante- og dyreliv. Her vokser til eksempel græsser, engplanter og orkidéer – nogle almindelige, men man finder også mere sjældne planter.

Blandt pattedyrene forekommer bl.a. markmus, mosegris, hare, rådyr, pindsvin, muldvarp og spidsmus samt rovdyr som ræv, grævling, herme- lin og ilder. Krybdyr og padder indbefatter snog, firben, salamandre, frøer og tudser. Man lægger også mærke til de mange fugle og ikke mindst rovfuglene.

ENGE

De største enge i kommunen findes langs Usserød Å, Nive Å og Langstrup Å. I tilknytning til strandengene i Nivå Bugt findes ferske enge, mens moser og skove rummer og/eller ligger op til mindre enge. Som i resten af landet er engarealet gået stærkt tilbage i Fredensborg Kommune.

For 100 år siden var de ferske enge en vigtig del af landbrugsdriften, og engene dækkede over 10 % af landet. Siden er de ferske enge blevet drænet og opdyrket eller tilplantet med træer, så de nu kun dækker 2-3 %.

Ferske enge er lavtliggende og fugtige. De findes ofte i ådale og omkring søer og moser. På enge, der bliver græsset, dominerer flerårige og lyskrævende urter. Ferske enge langs naturligt slyngede vandløb bliver hver vinter oversvømmet af næringsholdigt vand. Før i tiden var denne tilførsel af næringsstoffer nødvendig for ikke at udpine engene ved høslæt. Næringsstofferne fik græsset på engene til at gro. Det gav hø og god græsning til kreaturer. Om vinteren blev høet brugt til foder, og gødningen blev senere spredt ud på markerne. Næring skyllet i vandløb blev således ført tilbage til de højere liggende, dyrkede arealer. Man sagde, at ”eng er agers moder”.

I dag fokuserer man på engenes mulighed for at tilbageholdes næringsstoffer, så de ikke med vandløb føres ud i havet. Det kan ske ved at afbryde dræn til vandløb og ved igen at tillade vandløb at oversvømme enge i vinterhalvåret.

Enger er beskyttede efter Naturbeskyttelsesloven. Tilgroning er den største trussel. Ophører græsning eller høslæt, vil engens planter som engkabelleje, eng-nellikeroed og engkarse blive afløst af højt voksende urter som stor nælde og lodden dueurt samt buske og træer. Denne tilgroning kan på under 10 år omdanne et

artsrigt engsamfund til et artsfattigt. Også dyrelivet påvirkes af tilgroningen. Insekters og padders levesteder svinder ind, og for fuglenes vedkommende går det ud over fx viben.

OVERDREV/GRÆSLAND

Overdrev er tørbundsarealer med græs- og urtevegetation uden anden påvirkning end græsning. De såkaldte historiske overdrev er græsland, der er opstået som følge af mange års aflagræsning af landsbyens fælles areal.

Overdrev er lysåbne – ofte med et rigt blomsterflor, insekter og en vrimmel af sommerfugle. De ældste overdrev er hjemsted for mange rødlistede arter – dvs. sårbare og udryddelsestruede arter.

Overdrevene er imidlertid på retur. For bare 50 år siden var overdrev trods mange års tilbagegang stadigvæk en forholdsvis udbredt naturtype. Siden er overdrev blevet opdyrket eller tilplantet og reduceret til 0,5 % af landets areal. Overdrevets plante- og dyreliv er afhængig af græsning, men i løbet af de sidste årtier er mange kvægbesætninger forsvundet, også i Nord-Sjælland. Desuden har tilførsel af kvælstof fra luften påvirket overdrevsvegetationen negativt. Etablerede overdrev er ligesom enge beskyttet efter Naturbeskyttelsesloven.

Det samlede overdrevsareal i Fredensborg Kommune er beskedent på trods af, at stednavne som Karlebo Overdrev, Donse Overdrev og Grønholt Overdrev vidner om, at driftsformen var almindelig i tidligere tider. Der findes små rester af overdrevsvegetation, bl.a. ved Lønholt Mose. Strandoverdrev findes langs kysten nord for Humlebæk Havn ved Babylone Skov og ved Peder Mads Strand syd for Sletten Havn. Græsland findes ofte, hvor terrænet er skrånende som langs Nivå Ådal.

VEJKANTER

Vores vejkanter er nok den mest sete naturtype med en pæn del af alle danske blomsterplanter. Grøftekanterne har tidligere været artsrige, men lavtvoksende græslandsarter er blevet afløst af højt voksende og næringskrævende arter. Det skyldes sen slåning, og at det afslåede materiale ikke fjernes. Øget kvælstoftilførsel fra atmosfæren og tilgrænsende marker spiller måske også en rolle.

Vejkanterne har været betragtet som arnested for ukrudtsfrø. Vejkanternes planter er imidlertid overvejende flerårige, mens markens ukrudtsplanter normalt er enårige.

MOSER

Moser opstår, hvor jorden er vanddækket eller meget fugtig. De døde plantedele bliver ikke nedbrudt, men omdannes til tørv. Mange moser er præget af, at der har været gravet tørv, især under 1. og 2. Verdenskrig.

Fredensborg Kommune rummer flere store moser. Først og fremmest Langstrup og Lønholt moser, men også Storemose ved Vejenbrød og Krogemose syd for Dageløkke, Præstemose ved Fredensborg samt Sækkemose og Krydsmose ved Grønholt.

Uglesø Mose i Danstrup Hegn er et spændende fattigkær, en næringsfattig mose, og med en hængesæk af tørvemos. Mosen har hele to rødlistede og dermed sårbare og udryddelsestruede plantearter: kongebregne og hjertelæbe. Mosen er desuden levested for sommerfuglen bølle-blåfugl.

I mosen ved Kobæk Vig i Esrum Sø vokser orkidéen vibefedt og sjældne halvgræsser. Storemose ved Vejenbrød rummer ligesom Uglesø Mose en hængesæk, men er ikke som denne næringsfattig.

Moserne er beskyttet af Naturbeskyttelsesloven, og den største trussel er nu tilgroning med træer og buske.

For 100 år siden dækkede moser op mod 25 % af Danmarks areal. I dag dækker de kun lidt over 1 %. Især tørvegravning og dræning har været årsag til den kraftige tilbagegang. Denne udvikling fremmes ved tilførsel af næringsstoffer fra omkringliggende marker og fra luften. Næringsfattige moser er under særligt pres på grund af nedbørens høje indhold af kvælstof. Næringsberigelse kan også ske ved nedbrydning af tørv som følge af dræning. I Fredensborg Kommune er indvinding af vand med deraf følgende grundvandssænkning en væsentlig medvirkende årsag til mosernes tilbagegang.

LANGSTRUP OG LØNHOLT MOSER

Langstrup og Lønholt moser ligger i den store lavning, der engang udgjorde den inderste del af stenalderens Nivå Fjord. Lavbundsområdet – et af de største i Nordsjælland – er i virkeligheden en mosaik af enge, mosehuller, småskove og dyrkede marker.

Støjende lerdueskydning, skydetræning, prøver til jagttegn og modelflyvning forstyrrer naturen i Langstrup Mose. Især fuglearter er gået tilbage eller forsvundet. Støjen generer endvidere naboerne på ikke mindst Oldvejen, Vejenbrødvej og Lønholtvej samt naturvandrere og cyklister.

Uden skydning og modelflyvning kan Langstrup og Lønholt moser genskabes som et stort naturområde med fx okidéer samt ynglesteder for vand- og engfugle som vibe og dobbelt- bekkasin. Måske vil endog den folkekære hvide stork kunne finde tilbage. Forår og sommer vil man igen kunne glæde sig over store skarer af rastende trækfugle, og mosen ville kunne blive en attraktion på linje med fuglereservatet i Nivåbugten.

For de besøgende i Langstrup Mose vil den særlige og sjældne uforstyrrethed, som tidligere hvilede over stedet, kunne gen- opstå. Man vil her, hvor enkelte huse skimtes i det fjerne, igen kunne fornemme en stemning af åbne vidder, der så malende er beskrevet af forfatteren Jacob Paludan: "I en kæmpemæssig, men ganske sagnløs Eng vest for Niverød forvildede jeg mig en hed julidag og troede aldrig, jeg skulle nå frem til Teglværket, hvis Skorsten knejsede palmeslank ved Randen af det svigefulde, kofortrampede Øde, jeg kæmpede med." Han nåede dog frem og slukkede sin tørst på Niverød Kro.

SMÅSØER OG VANDHULLER

Søer og vandhuller skaber variation og åbenhed i landskabet. De kan – med mindre afstanden mellem dem er for stor – fungere som forbindelsesveje og trædesten for spredning af planter og dyr. Naturbeskyttelseslovens §3 foreskriver, at tilstanden af søer og vandhuller ikke må ændres.

Fredensborg Kommune har – i modsætning til mange andre steder – stadig mange små- søer og vandhuller. Det skyldes geologiske forhold og omfattende tørvegravning, samt at en del vandhuller i de senere år er blevet oprenset.

Danmark har fra naturens side været rig på småsøer og vandhuller. Antallet er imidlertid stærkt reduceret pga. af naturlig tilgroning og i de sidste 100 år næringstilførsel fra agerlandet samt spildevand fra spredtliggende ejendomme. Mange vandhuller er blevet fyldt op, så arealerne kan bruges til dyrkning og

bebyggelse, mens andre har været anvendt til deponering af affald. Plante- og dyrearter, der lever i småsøer og vandhuller, er derfor gået tilbage – fx padder, der nu alle er fredede.

Nogle tilbageblevne vandhuller bruges til jagt, og populationer af ænder holdes kunstigt oppe gennem udsætning og fodring. Derved tilføres vandhuller en stor mængde næringsstoffer, som resulterer i algevækst, og vandhullet bliver til en grøn algesuppe, der kvæler plantevækst. Desuden æder ænder de smådyr, der normalt ville leve i vandhullet.

VANDLØB

Alle vandløb i Fredensborg Kommune er mere eller mindre fysisk regulerede, dog har enkelte strækninger bevaret deres naturlige forløb, fx Langstrup Å ved Gl. Skæremølle Bro, dele af Kobækken og Bassebækken. Der er udført genslyngning af afsnit af Usserød Å og Donse Å, og visse rørlagte strækninger er blevet fritlagt, til eksempel af Donse Å, Grønholt Å og Gunderød-løbet.

I løbet af de sidste 100 år er den samlede længde af åbne vandløb i Danmark reduceret med omkring en tredjedel. Det skyldes, at vandløbene enten er blevet rørlagt eller rettet ud.

Over 90% af alle danske vandløb er fysisk regulerede for at lede vand fra enge og marker, så disse ikke oversvømmes og dermed bedre kan dyrkes. Samtidigt har vandløbene været udsat for hårdhændet vedligeholdelse med uddybning og fjernelse af vegetation for at lette afstrømningen.

Resultatet er blevet afvandingskanaler uden de varierede levesteder for planter og dyr, som findes i uregulerede vandløb. Drænrør fører vand fra markerne ud i vandløbene med rester af gødning, bekæmpelsesmidler og ofte sand og ler, der aflejres på vandløbsbunden og dækker fiskenes gydebanks.

Vandløb og de levende organismer i dem påvirkes desuden af forurening fra byer og kun delvist rensede spildevand fra ejendomme i det åbne land. Bedre spildevandsrensning først fra byerne og senere fra enkeltudledere på landet har betydet, at visse truede plante- og dyrearter, der kræver rent vand, igen er i fremgang. Nogle vandløb har lav eller ingen sommervandføring bl.a. pga. vandindvinding. I andre vandløb udledes under kraftige regnskyl en bølge af regnvand fra kloaksystemerne. Den kraftige strøm river bundgrus, opvækst, fiskeyngel etc. med sig.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. NATUREN I DET ÅBNE LAND⁹

- Kommunen udarbejder plejeplaner for kommunalt ejede enge, overdrev/ græsland, vejkanter, moser, småsøer/vandhuller og vandløb – gerne i samarbejde med foreninger og borgere.
- Mere vand i det åbne land med genopretning af småsøer, vådområder og vandløb.
- Naturpleje for vådområder sker i samarbejde med Naturstyrelsen Nord-Sjælland, der administrerer statsskovene og dermed vådområderne i disse.
- Kommunen yder økonomisk og praktisk støtte til græsnings- og høslættag – fx til hegning og bortkørsel af afslået plantemateriale.
- Naturarealet i kommunen øges – frivilligt for ejere og evt. med økonomisk støtte.
- Skydning og modelflyvning i Langstrup Mose flyttes til andre lokaliteter.

⁹ Detaljerede anbefalinger i kapitlet om naturgenopretning og naturpleje.

SKOVENE

SKOVENE I FREDENSBORG KOMMUNE

Næsten 15 % af Fredensborg Kommune er dækket af skov, hvilket svarer til landsgennemsnittet. Skovene er hovedsageligt mindre, gamle løvskove med stor artsrigdom og gode veje og stier.

Langt størstedelen af skovene er statsskove, som forvaltes af Naturstyrelsen Nordsjælland og for Kirkelte Hegns vedkommende af Naturstyrelsen Østsjælland. Statsskovene i Fredensborg Kommune omfatter Grønholt Hegn, Grønholt Vang, det meste af Danstrup Hegn, Kirkelte Hegn, Endrup Hegn, Knurrenborg Vang, Stasevang, Laveskov, Dageløkke Skov området, Holmeskov, Kalvehave, Kirkeskov, Hejreskov og Babylone Skov.

Kirkelte Hegn er en frodig og artsrig skov, der ligger sydøst for Kirkelte landsby som en del af Tokkekøb Hegn. Her finder man Store Donse Dam med sine mange vige omkranset af elle- og rørsumpe med gul iris, sværtevæld, eng-nellikerod og vandkarse. Der er en særlig stemning mellem de 150-200 år gamle bøge- og egetræer langs bredden, hvor man også kan glæde sig over det rige fugleliv. Store Donse Dams øer og halvøer er sammen med søbredden udlagt som urørt skov.

Fredensborg Kommune ejer kun små skove. Den største er Jellerød Skov ved Kokkedal Station. I Kommuneplan 2017 anvises skovrejsning ved det nye skov- område syd for Dageløkke, vest for Langstrup Mose, syd og øst for Knurrenborg Vang samt på nogle mindre arealer langs Nordbanen mellem Fredensborg og Kvist- gård. I kommunen findes enkelte privatejede skove – fx ved Nivå Kirke og syd for Avderød.

ARTSRIGDOM I SKOVEN

Skoven er den naturtype i Danmark, som har fest arter, og særligt den urørte skov har høj biodiversitet med mange tusinde arter af planter, dyr, svampe og mikro- organismer. Artsrigdommen skyldes bl.a., at skove – udover sluttede skovbevoksninger – kan indeholde mange forskellige levesteder som skovbryn, skovmoser, ellesumpe, kratskove, skovenge og lysåbne overdrev. I skoven findes også mange større dyr. Danmarks mindste hjorteart, rådyr, samt dådyr – og på længere sigt kronhjort – har med den lokalt begrænsede jagttid i statsskovene i Nordsjælland gode muligheder for at øge bestandene. I rævenes parringstid i februar og marts kan man i skumringen af og til høre en hylen og gjalden mellem de store stammer.

Blandt skovens mange spændende fugle ses sortspætte, stor flagspætte, spætmejse, skovsneppe, rødrygget tornskade, skovsanger, gærdesmutte og fuglekonge. Om foråret høres spætternes trommen overalt, store rovfugle som musvåge og duehøg kan opleves, ligesom raven er blevet mere almindelig.

URØRT SKOV

Biodiversiteten i skovene bevares bedst ved at udlægge områder som urørt skov uden træhugst og sankning. Den urørte skov vil med tiden komme til at ligne en oprindelig urskov med fascinerende gamle, men endnu levende træer og store mængder af dødt ved, herunder stående såkaldte træruiner. Både de gamle træer og det døde ved er bolig og forråds-kammer for en rigdom af svampe, laver, mosser insekter og

fugle. Der findes i en urørt skov til eksempel dobbelt så mange hulrugende fugle som i en forstligt drevet skov. Også de gamle træer i parker, haver og det åbne land er værdifulde for naturen. DN kalder de gamle kæmper for evighedstræer.

NATURNÆR SKOVDRIFT OG NATURLIG VANDAFSTRØMNING

Inden for rammerne af Skovloven beskriver Det Nationale Skov- program fra 2018, hvordan alle offentlige og private danske skove skal udvikle sig fremover. Programmet lægger vægt på naturnær skovdrift med naturlig selvforyngelse og udlægning af arealer med urørt skov.

På forstligt drevne skovarealer er den naturnære skovdrift, som er uden renafdrift¹⁰, mindre indgribende over for naturen end traditionel skovhugst. Det gælder også i skove, der som Grønholt Hegn har relativt meget produktionsskov.

Den naturnære skovdrift integrerer økologiske, miljømæssige og sociale aspekter i skovdriften under hensyntagen til skovbrugets økonomiske indtjening. Bevoksninger med kun én træart i mono - kultur bliver løbende erstattet af blandede bevoksninger med fere træarter, og træplantning bliver afløst af selvsåning. Der vil komme fere lysninger med døde træer i skovene. Der kan i begrænset omfang til gavn for artsrigdommen blive plads til græssende husdyr og til enge med høslæt.

Artsrigdommen kan fremmes med genetablering af tidligere driftsformer som græsningsskov og stævningsskov som en del af naturnær skovdrift. Disse driftsformer har også høj artsrigdom, men favoriserer andre arter end urørt skov. Stævningsskov drives med stævning, dvs. med regelmæssig nedskæring af alle træer og buske – tidligere til pæle, hegnsmateriale m.m. Stævningsskoven er en lav skov i modsætning til højskov til tømmer.

I statsskovene spiller – udover udlægning af urørt skov – naturnær skovdrift allerede en vigtig rolle for et forøget naturindhold. Naturnær skovdrift indebærer også genskabelse af naturlig vandstand gennem henfald og afbrydelse af dræn og grøfter. Med mere vand i skovene, som det ses tydeligt i Danstrup Hegn, genskabes moser og småsøer til gavn for bl.a. fuglene.

10 Renafdrift er fuldstændig rydning af skoven i et område.

DRIFTSPLAN OG BRUGERRÅD I STATSSKOVE

Driftsplaner fra Naturstyrelsen angiver, hvordan statsskovarealer i bl.a. Fredensborg Kommune drives og plejes. En driftsplan kommer i høring, inden den vedtages endeligt. Planerne gælder for 15 år ad gangen med revision en til to gange i perioden. Driftsplanen for Naturstyrelsen Nordsjælland gælder til 2029. DN Fredensborg har bidraget med forslag til især forbedring af artsrigdommen i de lokale statsskove.

Naturstyrelsen Nordsjælland og Østsjælland har, som andre af Naturstyrelsens lokale enheder, nedsat brugerråd. Her er kommuner, DN og andre lokale interessenter repræsenteret og har således løbende mulighed for indflydelse på skovdriften.

SKOVBYGGELINJEN

Skovbyggelinjen er i medfør af Naturbeskyttelsesloven en buffer-zone på 300 m omkring skove med forbud mod at bygge uden særlig tilladelse. Skovbyggelinjen gælder for alle offentlige skove og for private skove med et sammenhængende areal på mindst 20 ha. Skovbyggelinjens formål er at sikre skovenes landskabsværdier og skovbrynene som levesteder for planter og dyr.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. SKOVENE

- Skovbyggelinjen håndhæves, så skoven grænser direkte op til åbent land, og de prægtige nordsjællandske løvskovsbryn fremstår tydeligt i landskabet.
- Mere urørt skov i statsskove og øvrige skove.
- Retablering af naturlig vandstand bl.a. ved at lukke drængrøfter, så skovbunden bliver mere våd.
- Hvor jordbunden er mindre gunstig for løvskov, plantes lidt nåleskov til gavn for flora og fauna knyttet til nåletræer som skovfyr og rødgran.
- Der udarbejdes plejeplaner for kommunale skove.
- Juletræsplantninger fjernes, når de bliver for høje til at være juletræer.
- Der udlægges ikke yderligere arealer til skovrejsning ud over de i Kommuneplan 2017 anførte steder – især ikke i det småbakkede dødislandskab.
- Ikke naturligt hjemmehørende træarter som fx poppel undgås ved skovrejsning.

ESRUM SØ

Esrum Sø er med ca. 17,3 km² Danmarks næststørste sø med en længde på 8-9 km og en bredde på 2-3 km. Gennemsnitsdybden er ca. 13,5 m (maks. 22 m), og dermed er det samtidig vores mest vandrige sø med ca. 230 millioner m³ vand. Tilløbene består hovedsagelig af mindre vandløb. Desuden får søen vand fra regn og indsivning af grundvand. Afløbet finder sted gennem Esrum Å mod nord til Kattegat. Vandet i søen har en lang opholdstid på omkring 16 år.

Søen har et opland på kun 59 km², hvor skov – primært Gribskov mod vest – udgør ca. 50 %, mens det resterende for det meste er landbrugsland, som skråner ned mod søen. Søen ejes af Staten og forvaltes af Naturstyrelsen Nordsjælland. Den sydøstlige fjerdedel af søen ligger i Fredensborg Kommune. Resten ligger i Helsingør, Hillerød og Gribskov kommuner.

Nordligst i Fredensborg Kommune løber Kobækken ud i Esrum Sø i Kobæk Vig omgivet af eng og mose. Sydligst ligger Møllekrogen, navngivet efter den gamle vandmølle ved Stenholt. Fra et fugletårn er der en fin udsigt over det værdifulde naturområde.

Esrum Sø er en naturligt næringsrig sø med en artsrig undervands-vegetation og kalkholdigt vand. Siden begyndelsen af 1900-tallet har der været foretaget videnskabelige undersøgelser i søen, som på grund af dens rene vand er af særlig naturvidenskabelig interesse. Den er udpeget som Natura 2000-område foranlediget af forekomsten af bevaringsværdige naturtyper og arter.

De fleste danske søer er belastede af kvælstof. Esrum Sø skiller sig ud ved at indeholde meget naturligt forekommende fosfor, og det gør den ekstra følsom over for øget kvælstoftilførsel. Søen har tidligere været noget belastet af spildevandsudledning fra Fredensborg, Nødebo og Tikøb, som stoppede i 1990 bortset fra overløb ved meget voldsomme regnskyl. Fokus har siden været rettet mod at standse enkeltudledere, så tilførsel af kvælstof nu hovedsageligt foregår med regnvand og drænvand fra marker på østsiden af søen.

Esrum Sø rummer en halv snes forskellige fiskearter, hvoraf aborre og skalle er de vigtigste, men her findes også søørred, ål, gedde, hork, brasen, suder og løje.

Esrum Sø er en fin træk- og rasteplads for fugle. Blandt de almindeligste ynglende fuglearter er gråand og toppet lappedykker, der med sine pyjamasstribede unger på ryggen færdes over hele søen. Søen er også kendt for sin store bestand af hvinand, som ses dykke efter vandremuslinger sammen med troldand og blichøne. På og ved søen findes desuden bl.a. grågåås, isfugl, vandstær og stor skallesluger, og man kan være heldig at få øje på fiskeørn og havørn. I den sydlige del af søen ved Møllekrogen findes en skarvkoloni, der er etableret omkring 1990. En del af skarverne flyver ud til Øresund for at søge føde.

Esrum Sø benyttes til mange rekreative formål: sejlsport, roning og lystfiskeri og besøg af naturinteresserede gæster. Der er mange smukke udsigter over søen, især mod Gribskov i vest. Bådfarten i sommerhalvåret fra Skipperhuset i Fredensborg giver fine muligheder for at opleve søen. Der er igangværende bestræbelser på at etablere en gang- og cykelsti rundt om Esrum Sø. En nænsomt anlagt sti vil kunne tilbyde yderligere oplevelser af den storslåede natur med de mange planter og dyr

DN'S ANBEFALINGER VEDR. ESRUM SØ¹¹ .

- Sejlads på Esrum Sø kan som hidtil kun ske med støjsvage langsomtgående både. Vandskiløb, windsurfing og lignende tillades ikke.
- Møllekrogen, Kobæk Vig og bugten mod nordøst holdes sejladsfri af hensyn til fuglelivet.
- Efter aftale med lodsejerne ændres skråningerne på søens østside fra intensivt dyrket landbrugsland til græsland uden jordbehandling, gødskning eller bekæmpelsesmidler. Dette vil reducere tilledning af næringsstoffer til søen.
- Den nu delvist rørlagte Holmeskovgrøft fritlægges i hele sin længde.

¹¹ Kapitlet om de fire store fredninger giver flere anbefalinger vedr. Esrum Sø.

ØRESUNDS- KYSTEN

De danske kyster udgør et naturligt varieret landskab, som påvirkes af tidevand, bølger og materialevandring. Anlæg og benyttelse – fx kystsikring og havne – sætter også sit præg på kysten, som er reguleret af især lov om kystbeskyttelse og regler for strandbeskyttelseslinjen.

Nordligst på kysten i Fredensborg Kommune, nord for Humlebæk Havn, finder man en lav forstrand af hævet stenalder- havbund med den gamle kystklint bag fiskerlejets huse.

Mellem Humlebæk Havn og Sletten Havn når skrænterne helt ud til kysten for så igen at trække sig tilbage syd for Sletten. Ud for Nivå Ådal med den gamle stenalderfjord findes brede strandenge.

I Humlebæk ud for Babylone Skov og ved Peder Mads Strand er der strandoverdrev med lavtvoksende græs-urtevegetation.

Mellem Sletten og Nivå Havn forårsager strøm og bølger de fleste steder en langsom tilbagerykning af kysten, fordi sand føres væk fra kysten, og samtidigt forvandles sandstrand til stenstrand. Flere steder er der et akut behov for kystsikring. En del af sandet finder vej til havneindløbene, hvor det regel- mæssigt må pumpes op og dumpes på dybt vand.

Hvor sandet er forsvundet, har private forsøgt sig med forskellige former for kystsikring for at hindre yderligere erosion. Det er bl.a. sket ved udlægning af store stenblokke – ikke alle steder praktisk og æstetisk lige vellykket. Kommunen koordinerer et kystsikringsprojekt, der foruden den lille kommunale grund midtvejs mellem Sletten og Nivå Havn omfatter private ejendomme langs Gl. Strandvej ud for Laveskov.

Syd for Nivå Havn er kysten af en helt anden type. I det lave og mere stille vand i Nivå Bugt er der i tidens løb sket en tilvækst, og kysten er rykket udad. Den er under udvikling mod en barrierekyst med barreøer, som de kendes fra Køge Bugt. Området er derfor af Staten udpeget som kystlandskab af national betydning. Fredensborg Kommune planlægger her kystsikring, bl.a. så Strandvejen ikke igen bliver oversvømmet, som det skete under stormen Bodil i 2013.

Badebroer er etableret flere steder langs kysten nord for Nivå Havn. Hvis alt for mange af de små strandgrunde ud for Lave- skov får badebroer, vil det skæmme kysten.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. ØRESUNDSKYSTEN

- Kystfodring med sand nord for havnene om muligt med sand fra havneindløb for at hindre yderligere tilbagerykning af kysten.
- Kommunen udarbejder en politik for etablering og vedligeholdelse af badebroer, så landskabsværdierne langs kysten tilgodeses. Rudersdal Kommune har til inspiration gode regler for badebroer.

DE FIRE STORE FREDNINGER

NIVÅFREDNINGEN

I 1984 foreslog DN, at den grønne kile mellem Kokkedal og Nivå blev fredet. Området var under pres for yderligere bebyggelser. Fredningen blev gennemført i 1990 for at bevare de landskabelige, kulturhistoriske og naturhistoriske værdier samt de mange offentlige stier i området.

Fredningen omfatter de kystnære dele af Nivå Ådalen, Usserød Ådal, lergravssøerne mellem Gammel og Ny Strandvej i Nivå, bakkerne og ikke mindst Øresundskysten med de lave strandenge. Syd for Nivå, fra toppen af de store bakkedrag, der er skub bet op af istidens gletsjere, er der en storslået udsigt til Øresund.

NIVÅ BUGT, RØRSKOVE OG STRANDENGE

Nivå Bugten er det eneste sted på Øresundskysten nord for København, hvor vadefugle og andre vandfugle har gode muligheder for at raste og fouragere. Vadefugle på træk søger føde på det lave vand fra tidligt forår til sent efterår. I forsommeren kommer edderfugle langvejs fra med deres unger, og her kan ses vibe, ryler samt fjordterne, havterne og splitterne. I oktober søger bl.a. knortegæs føde i bugten, og om vinteren yder bugten beskyttelse for knopsvane, canadagås og sangsvane. I Nive Åens munding kan man være heldig at se isuglen, der fisker i strandengenes småsøer.

Rørskovene ligger nærmest vandet og især omkring tangen syd for udløbet af Nive Å. De er domineret af op til 3 m høje tagrør, som kan udkonkurrere de feste andre planter, hvor jordbunden er tilstrækkeligt fugtig. Rørskovene ved tangen er hjemsted for fx ynglende rørspurv, vandrikse og endda skægmejse. Hvis det karakteristiske plante- og fugleliv skal opretholdes, er naturpleje påkrævet. Tidligere blev tagrørene høstet. Nu bliver de døde plantedele liggende og nedbrydes kun langsomt i det fugtige, iltfattige miljø.

Inden for rørskoven findes den saltprægede strandeng, der mod syd næsten helt går over i fersk eng. Navnlig den ferske eng er et værdifuldt fourageringsområde for en række fuglearter. Floraen er artsrig og enestående for hele kyst- strækningen mellem København og Helsingør. På de ferske enge findes orkidéen kødfarvet gøgeurt, vinget perikon og en række forskellige storer. På strandengen ses jordbærkløver, harril, strandrehage, sandkryb, strand-vejbred, strandasters, strandmalurt og lægekogleare.

Fugleværnsfonden indgik i 2008 en aftale med Den Hageske Stiftelse om at stå for driften af stiftelsens arealer øst for Strandvejen. Fugleværnsfonden har således hegnnet og afgrænset et område på ca. 11 ha mellem Strandvejen og kysten samt bygget et velbesøgt fugletårn. Sidenhen er også det kommunalt ejede areal mod nord inddraget i området, og der er indgået en aftale med Lyngbæksgård om afgræsning mod syd, således at naturreservatet nu omfatter 20 ha.

NIVÅ ÅDAL OG USSERØD ÅDAL

Mellem Kokkedal og Nivå ligger Nivå Ådal og mod sydøst den snævre Usserød Ådal. I ådalene findes åbent land, varierende bevoksninger, omfattende stisystemer, gode udsigter og således fine grønne åndehuller for kommunens borgere og besøgende.

Store dele af de fredede ådale afgræsses af kvæg som natur- pleje koordineret af kommunen. Nivå Ådal afgræsses også af får på et mindre område vest for Nive Mølle.

Går man rundt nede i ådalene, kan man endnu i dag føle sig i en helt anden verden og glæde sig over bl.a. hejrer, lokale musvågepar og i forsommeren nattergalesang.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. NIVÅFREDNINGEN

- Dele af Nivå Bugt ud for de fredede arealer får status som beskyttet område som foreslået af Fugleværnsfonden.
- Afgræsningen af Nivå Ådal udvides til at omfatte kreaturafgræsning af andre egnede arealer fra Øresundskysten frem til Vejenbrødvej.

FREDNINGER

OMKRING HUMLEBÆK

Fredningerne omfatter det idylliske Gl. Humlebæk Fiskerleje og Kelleris-kilen. Fiskerlejet opstod omkring en naturhavn ved Humlebækkens udløb i Øresund. Her lå husene oprindeligt, men de feste blev flyttet mod nord og helt ud til kysten, da der skulle bygges en egentlig havn i 1810. Fiskerhusene ligger således nu på hævet stenalderhavbund foran den gamle kystskrænt klos op ad Babylone Skov med velbevarede langdysser fra stenalderen. Fiskerlejet blev fredet i 1943.

Kelleris-kilen er området mellem bebyggelser i Humlebæk og Espergærde. Det er et bakket og skovrigt herregårdslandskab omkring det tidligere Krogerup Gods. Fra bakkerne er der fere steder smukke udsigter ud over Øresund. Kellerisfredningen fra 2008 har sikret herregårdsmarkerne omkring Krogerup og udsigten mod Holmeskovs, Kirkeskovs og Kalvehaves prægtige skovbryn.

Krogerups hovedbygning stammer fra 1776, men godsets historie går helt tilbage til middelalderen, hvor det tilhørte Esrum Kloster. I dag rummer bygningen Krogerup Højskole grundlagt i 1946. Avlsgårdens bygninger er hjemsted for virksomheden Aarstiderne med dyrkning og salg af økologiske fødevarer. På marken ned mod jernbanen og mod syd ligger økologiske køkkenhaver. De bruges i undervisning af skolebørn under mottoet "haver til maver", mens mindre jordlodder til økologisk dyrkning udlejes til private for en sæson ad gangen med kyndig vejledning.

Sydøst for gården står to store, gamle egetræer med brede kroner i det åbne landskab og minder om, at dyr engang græssede mellem træer i græsningsskove.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. HUMLEBÆK- FREDNINGERNE

- Udsigten over Øresund sikres – også fra Kellerisvej og Krogerupvej.
- Nye parkeringspladser til Louisiana planlægges med respekt for fredningerne. Ingen parkering på herregårdsmarkerne vest for Kystbanen.
- Stien fra Lille Toelt til Humlebæk genetableres.

FREDNINGER

OMKRING ESRUM SØ

Fredningerne omfatter områder langs syd- og østsiden af Esrum Sø fra Møllekrogen i syd til Esrum Kanal i nord. Fredningerne inkluderer det storbakkede landskab øst for Esrum Sø med de enestående udsigter ud over søen mod Gribskov i vest.

Mod syd findes to ældre fredninger midtvejs mellem Møllekrogen og Sørup. De skulle sikre udsigten over søen fra Hillerødvejen, men i dag er udsigten skjult bag træer. I Sørup findes enkelte småfredninger – fx omkring den idylliske Sørup Havn.

Nord for Fredensborg Slotspark sikrer en fredning, Dronningens Kovang, udsigten fra Fredensborg Slot ned gennem Brede Allé til Esrum Sø. Herfra og til kommunegrænsen og videre nordpå i Helsingør Kommune findes fredninger af varierende bredde. Et vigtigt formål med disse fredninger er at bevare udsigterne over søen, hvilket kun delvis er lykkedes pga. opvækst af træer og buske.

DN arbejder på en revision af fredninger nærmest søen for at samle de mange mindre fredninger, genskabe udsigter og anlægge en sti rundt om hele søen.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. ESRUM SØ FREDNINGER

- Levende hegn plantes kun i gamle markskel og udelukkende med hjemmehørende og egnskarakteristiske træer og buske.
- På skråningerne ned mod Esrum Sø ryddes eller beskæres de levende hegn af hensyn til udsigten.
- Ingen plantning af nåletræ i hele det fredede område og ingen udsigtshæmmende afgrøder som energipil og juletræer.
- De mange enkeltstående fredninger langs øst- og sydsiden af søen opdateres og samles i én fredning.

FRA ESRUM SØ TIL

KIRKELTEFREDNINGEN

I Fredensborg Kommunes vestlige del ligger en perlerække af store landskabelige og kulturhistoriske værdifulde miljøer. Disse grænser mod vest op til et system af snorlige jagtveje fra Christian d. 5.'s tid i Store Dyrehave anlagt med henblik på de danske kongers parforcejagt. I 2015 blev det nordsjællandske parforcejagtlandskab udpeget som Verdensarv af UNESCO.

I Nødebo Overdrev syd for Stenholtsvang har ekstensiv drift med græsning og manglende vedligeholdelse af dræn bevirket stor variation i fugtigheds- og lysforhold og skabt en rigdom af levesteder for planter og dyr.

Mod øst på den anden side af Nordbanen ligger den atmosfærefyldte landsby Grønholt med en rytterskole fra 1720'erne og skovbryn i Grønholt Hegn og Grønholt Vang. Ligesom de fleste af kommunens landsbyer stammer Grønholt fra middelalderen. Landskabet er relativt fadt med fugtige lavninger bevokset med især rødel. Grønholt Hegn rummer Nive Ås og Grønholt Ås kilder.

KIRKELTEFREDNINGEN

Landsbyen Kirkelte ligger med sine smukke marker mellem Store Dyrehave mod nord og Kirkelte Hegn mod syd. Landsbyen rummer interessante kulturspor i form af gamle sten- og jorddiger. I Kirkelte Hegn findes velbevarede stendysser fra bondestenalderen. Den største er Dæmpegårdsdyssen også kaldet Kongedyssen, fordi en af dyssens randsten bærer indskrift med Frederik VII's navnetræk til minde om kongens besøg i maj 1860.

Landsbyen ligger på den nordsjællandske højderyg, der er skubbet op af istidens gletsjere under fremstød fra nordøst for omkring 20.000 år siden. Kirkelte er med sine 60 m oppe i højderne – i det mindste målt med lokal nordsjællandsk målestok.

Fra Kirkelte er der flere steder en storslået udsigt mod øst hen over det bakkede landskab. I forgrunden mod sydøst ses Smidsbjerg, som med 68 m er Fredensborg Kommunes højeste punkt med en vejstation til nedtagning af satellitdata for Danmarks Meteorologiske Institut. Der er ikke offentlig adgang til Smidsbjerg.

I 1967 foreslog DN, at det åbne land omkring Kirkelte blev fredet. I årene forud var landsbyen blevet udbygget mod sydvest langs landevejen mod Hammersholt. Med anlæggelsen af Isterødvejen mod øst i midten af 60'erne var der lagt op til et endnu større pres på det åbne land i det naturskønne område.

Fredningen fra 1972 forbyder ny bebyggelse bortset fra bygninger til landbrugsdrift. Der må af hensyn til udsigten ikke plantes træer uden for de eksisterende haver.

De fredede arealer omkring landsbyen, hvoraf mange marker ligger hen med vedvarende græs, rummer fødekilder som insekter, småfugle og mus til gavn for dyrene i de omliggende skove. Musvåge, tårnfalk, kragefugle og mår m.m. søger nemlig ud på de åbne marker efter føde, ligesom også rådyr og hare gør det. Fødemulighederne forbedres, hvis vådområder plejes, og tidligere vådområder genskabes ved ophør af dræning.

DN's ANBEFALINGER VEDR. KIRKELTEFREDNINGEN

- Udsigten mod øst fra Kirkelte landsby bevares med håndhævelse af fredningens forbud mod Træplantning.
- Lodsejerne på de fredede arealer omkring Kirkelte opfordres til at gennemføre ekstensivering af landbrugsdriften uden gødskning og kemiske bekæmpelsesmidler.

ADGANG TIL NATUREN

Borgerne i bysamfundene – Fredensborg, Humlebæk, Nivå og Kokkedal – og landsbyerne samt de øvrige bosættelser på landet har glæde af naturen til daglige oplevelser og længere ture. Det er sundt for alle med en tur i skoven, i det åbne land eller langs kysten, hvad enten det er til fods, på hesteryg, på cykel eller på mountainbike. Men det forudsætter godt udviklede og sammenhængende stier.

MARKVEJE OG STIER I DET ÅBNE LAND

I det åbne land må offentligheden færdes på markveje, stier og uopdyrkede arealer. På landsplan er den samlede længde af markveje imidlertid halveret i løbet af de seneste 100 år, og også i Fredensborg Kommune er længden og antallet af markveje blevet stærkt reduceret.

Heldigvis er der flere gennemgående stier i Fredensborg Kommune herunder Langstrupstien fra Nivå gennem Langstrup Mose og Knurrenborg Vang til Fredensborg, Usserød Å-stien fra Nivå til Hørsholm, sten mellem Nivå og Dageløkke ved Humlebæk samt cykelstien mellem Humlebæk og Fredensborg. Langs stien mellem Nivå og Kokkedal lige vest for kystbanen har kommunen placeret siddesten, som er store natursten, der er behagelige at sidde på. Lokalt er der bynære stisystemer omkring Humlebæk, Nivå og Kokkedal.

En sti rundt om Esrum Sø diskuteres løbende. To andre planlagte regionale stiprojekter udestår, nemlig en sti fra Nivå til Hillerød og en sti fra Kokkedal til Allerød.

Der er store forskelle på tætheden af stier i det åbne land. Fredningerne omkring Nivå, Humlebæk og Kirkelte er velforsynede med stier. Der er derimod få stier omkring Esrum Sø nord og nordøst for Fredensborg By.

Der mangler også stier mellem skovene, og det er Fredensborg Kommunes ansvar. Især er der behov for en sti mellem Grønholt Vang og Knurrenborg Vang. Der mangler også en sti mellem Store Dyrehave i Hillerød Kommune og Grønholt Hegn samt mellem Stenholt Vang i Hillerød Kommune og Grønholt Vang.

Ifølge Naturbeskyttelsesloven må private markveje og stier ikke uden videre nedlægges, hvis de fører frem til fx skove, uopdyrkede arealer eller udsigtspunkter. Fredensborg Kommune skal i givet fald høres og kan beslutte, om en markvej eller en sti skal bevares.

VEJE OG STIER I SKOVENE

I statsskovene i Fredensborg Kommune er der et net af skovveje og stier, som vedligeholdes af Naturstyrelsen Nordsjælland. Det er i statsskovene tilladt at færdes overalt hele døgnet undtagen i nyplantninger.

I statsskovene gælder princippet om flersidet anvendelse herunder benyttelse til rekreative formål. Fredensborg Kommune har udgivet en folder om mountainbikeruten i Laveskov. I Knurrenborg Vang findes et udendørs motionscenter, Glenten, og derudover er der ridestier, hundeskove og friluftsscenen Fredtoften nord for Stasevang.

ADGANG TIL ØRESUNDSKYSTEN

Naturbeskyttelsesloven kræver, at det overalt i landet skal være muligt at færdes langs kysten bortset fra de strækninger, der inden 1916 var udlagt som have. Dette gælder dele af kysten mellem Sletten Havn og Humlebæk Havn. Bygværker og badebroer, der hindrer den frie passage, skal fjernes. Kysten ud for Laveskov er beskyttet af en udsigtsfredning fra 1932, der bl.a. bestemmer, at hække og anden beplantning maks. må være 1,25 m i højden af hensyn til udsigten over Øresund.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. ADGANG TIL NATUREN

- Fredensborg Kommune udarbejder en plan for et sammenhængende stinet i landområdet samt registrerer og etablerer gamle nedlagte/ødelagte stier.
- Stier på landet anlægges som hovedregel uden fast belægning.
- Stier anlægges ikke, hvor færdsel vil forstyrre fugle og det øvrige dyreliv samt ikke over længere strækninger op til vandløb eller gennem vådområder.
- De offentlige stier i det åbne land istandsættes og vedligeholdes af Fredensborg Kommune med skiltning i diskrete naturmaterialer med angivelse af, hvor stien fører hen med afstande.
- Fredensborg Kommune etablerer stier mellem de større skove i kommunen koordineret med stier inde i skovene, som hører under Naturstyrelsen.
- Ansøgninger om nedlæggelser af markveje og stier offentliggøres, så borgere, DN og andre interesseorganisationer kan gøre indsigelse.
- Fredensborg Kommune etablerer en stiforbindelse fra Lønholt via Oldvejen og over Langstrup
- Å frem til Langstrupstien.
- Fredensborg Kommune anlægger en sti langs østsiden af Esrum Sø fra Kovangen frem til grænsen til Helsingør Kommune ved Kobæk Vig.
- I samarbejde med nabokommunerne anlægger Fredensborg Kommune en sti fra Kokkedal til Allerød og fra Nivå til Hillerød – mange strækninger findes allerede som mark- og skovveje.
- Bestemmelserne i Naturbeskyttelsesloven vedr. adgang langs kysten håndhæves.

NATURGENOPRETNING OG NATURPLEJE

Naturgenopretning til genskabelse af natur samt pleje af eksisterende natur kan give store gevinster for plante- og dyrelivet.

NATURGENOPRETNING

Naturgenopretning inkl. skovrejsning kan udvide de naturlige levesteder for planter og dyr samt sikre miljøfordele som forbedret vandforsyning og erosionsbekæmpelse. Ved nogle former for naturgenopretning opnås også formindsket udledning af kvælstofforbindelser og CO₂.

Naturgenopretning kan eksempelvis bestå i, at en lodsejer udtager urentable, magre, stærkt skrånende eller vandlidende jorder af intensiv drift og i stedet anvender jorderne til ekstensiv græsning og/eller høslæt. Naturgenopretning kan endvidere være genskabelse af den oprindelige vandstand i enge, moser, tørlagte søer mv., fritlæggelse af rørlagte vandløb og tilbageføring af åer i deres oprindelige slyngede leje.

Overdrev og enge

Ved (gen)etablering af overdrev eller eng på arealer med tidligere intensiv landbrugsdrift bør udsåning af kulturgræsser og kløver i blanding undgås til fordel for græsning på den naturligt indvandrede vegetation. Dette vil også give mulighed for at følge indvandring af de forskellige græsser og urter helt fra "nul". Man kan evt. vente nogle år med græsningen og i stedet slå området med le eller maskine med efterfølgende fjernelse af det afslåede materiale for at reducere jordbundens ofte unaturligt høje indhold af næringsstoffer.

Ved Græstedgård

DN Fredensborg har foreslået, at Fredensborg Kommune gennemfører naturgenopretning af det kommunalt ejede areal mellem Græstedgård og skoven ved Nivå Kirke. Arealet grænser op til Usserød Ådal og vil sammen med denne kunne udgøre et storslået naturområde. Der vil så være en endnu smukkere udsigt fra sten mellem Græstedgård og Karsemosegård ved Møllevej.

NATURPLEJE

Overdrev, enge og strandenge er såkaldte halvkultur naturtyper. En god naturtilstand af disse afhænger af ekstensiv landbrugsdrift med høslæt og/eller ekstensiv græsning, da de ellers vil blive invaderet af træer, krat eller rørsump med en lavere artsrigdom til følge.

Græsning

Fredensborg Kommune har siden 2007 plejet kommunale naturarealer med afgræsning med køer eller får. Der er etableret indhegninger ved Kratbjerg, Sørup, Storemosen sydvest for Dageløkke og to steder inden for Nivå-fredningen. Der er fjernet og udtyndet træer og buske – i Nivå-fredningen især for at bevare de åbne landskaber.

På Nivå Strandenge står Fugleværnsfonden for driften af eng, strandeng og rørskov, herunder afgræsning med kvæg og slåning af tagrør. Mellem Krogerupskovene og Holmeskov nord for Humlebæk har foreningen Kelleris Græsnings-laug indhegnet et areal, der afgræsses af kvæg.

En del private arealer afgræsses med især heste. Dermed undgås tilgroning, men en rigere natur kan opnås ved, at der hverken jordbehandles, gødskes eller bruges bekæmpelsesmidler samt ved, at græsningen er ekstensiv og dermed skånsom.

Foreningen Nivå Fåreavlerforening holder får på et ca. 3 ha stort areal på Mølleengen i Nive Ådal vest for Nive Mølle. Fåregræsning kan anvendes som landskabspleje, men kreaturgræsning giver et mere varieret plantesamfund. Kreaturer er ikke så selektive som får, der udvælger og æder de lave urter og græsser, som naturpleje ellers tilsigter at værne om. Græsning med får kan imidlertid forbedres ved at folde på skif friholdes for græsning. Urter vil kunne nå at blomstre og sætte frø, hvis de beskyttes mod afbidning i nogle uger eller måske måneder i løbet af en sæson.

Tilskuds fodring udgør indirekte gødskning og bør undgås ved alle typer dyrehold. Af samme grund bør plantemateriale fjernes efter afpuddning. Gødskning vil medføre en faldende artsrigdom og især fremgang for kulturgræsser som alm. rajgræs, alm. hundegræs, eng-rapgræs og rød svingel.

Slåning og afgræsning af enge

Tidspunktet for slåning af engene bør afpasses hensynet til især fuglelivet. Det samme gælder afgræsning med kreaturer. Græsningstryk og valg af race må nøje overvejes afhængigt af bl.a. engens fugtighed.

Høslæt på Skovfogedengen i Grønholt Vang

Høslæt er en gammel driftsform, som indebærer slåning af vegetationen, oprindeligt med le og som regel på fugtig bund, men også på mere tør bund. Formålet var tidligere at skaffe vinterfoder til husdyrene. I dag har høslæt ikke nogen betydning i landbruget bortset fra som hø til heste, men er vigtig for plejen af den lysåbne natur.

Skovfogedengen er en skoveng nogle hundrede meter vest for voldstedet i Grønholt Vang. Engen fandtes iflg. gamle kort for 150 år siden, men er formentlig meget ældre og tidligere græsset. Beliggenheden inde i skoven har betydet, at engen i modsætning til de feste enge i det åbne land har undgået at blive pløjet op og gødsket. Her er mange spændende plantearter, som efterhånden ikke er almindelige på Sjælland, således trævlekrone, djævelsbid og tormentil. Der er også et rigt dyreliv med bl.a. firben, snog og mange sommerfuglearter.

Da Fredensborg Høslætlaug blev dannet i 2009 af DN Fredensborg, var Skovfogedengen ved at gro til med få dominerende, højt voksende arter – særligt kærstar. Engens artsrigdom var truet, idet små lavtvoksende arter var ved at blive udkonkurreret. Nu slås engen to gange om året ved laugets offentlige arrangementer, og det afslåede materiale fjernes. Spændende engarter er reddet og langt mere udbredte end i 2009.

Selv om de højt voksende arter er stærkt på retur på Skovfogedengen, vil de vinde frem igen, hvis engen ikke slås fremover.

Slåning af tørbundsarealer

DN Fredensborg har gennem mange år slået et antal mindre tørbundsarealer med le og fjernet det afslåede materiale. Det er sket ved Dageløkke Skov, en vejskrænt langs Avderødvej, øst for vejen Grønholtvængen, en vejskrænt langs Langstrupvej, Nive Møllehøj med tilgrænsende arealer samt skråningerne vest for Højsager Mølle ned mod Højsagervej. På disse lokaliteter er trængte overdrevsarter øget betydeligt med mulighed for spredning til tilstødende arealer. Forhåbentlig inspireres private jordejere til at følge op med naturgenopretning og naturpleje andre steder.

Slåning af vejkanter

Fredensborg Kommune følger reglerne for slåning af vejkanter for de statslige hovedlandeveje, som er vejledende for kommuneveje. Den yderste meter af vejkanterne slås inden 15. juni, og når trafikale forhold taler for det. Det kan være, hvor et vejskilt er dækket eller ved et uoverskueligt skarpt sving. Herudover slås vejkanterne kun en gang årligt og først efter afblomstringen fra ca. 20. august til 30. oktober, evt. kun hvert andet år.

DN samarbejder nu med kommunen omkring planlægning af slåning af vejkanter, så der fremover bliver taget mest muligt hensyn til artsrigdommen. Slår man tidligt – omkring 1. juni – vil nogle af de dominerende arter blive sat tilbage. Det gælder fere danske planter, men også den invasive sildig gyldenris, der har

spredt sig fra haver. Med tidlig slåning bliver der plads til de lavtvoksende blomstrende planter. Det afskårne materiale bør fjernes for ikke at skygge for nye planter og for at få fjernet næringsstoffer.

Pleje af moser

Plejeplaner for moser kan omfatte græsning omkring mosen, del - vis rydning af træer og buske, omlægning af dræn med nærings- beriget vand og afbrydelse af dræn eller grøfter, der fører fra mosen. Bundkoten i afløbene kan også hæves. For Langstrup og Lønholt moser kan naturtilstanden forbedres bl.a. ved at hæve vandstanden gennem regulering af vandspejlet i drængrøfterne, der fører ud til Nive Å.

Pleje af småsøer og vandhuller

God natur i småsøer og vandhuller forudsætter typisk nænsom grødeskæring og oprensning af bundfældet slam med års mellemrum for at imødegå tilgroning.

Pleje af vandløb

De fysiske forhold i vandløbene kan forbedres ved fritlægning og genslyngning af udrettede vandløb. Spildevand og bølger af regnvand kan afhjælpes med forsinkelsesbassiner i byområder for spildevand og regnvand samt mulighed for nedsivning af regnvand ved nybyggeri.

Usserød Å har sit udspring i Sjælsø og løber i en snæver dal. Usserød Å blev rettet ud af driftige landmænd, men blev i år 2000 genslynget mellem Kokkedal og Møllevej for at skabe et smukkere og mere varieret landskab til gavn også for plante- og dyrelivet.

Genslyngningen af Usserød Å havde også til formål at styrke vandkvaliteten i åen. Her har resultatet været mindre godt formentlig pga. udledning af kun delvist rensset spildevand fra byområder, hvor spildevand og regnvand ikke er separat kloakeret. Kapaciteten i de såkaldte forsinkelsesbassiner har hidtil ikke været tilstrækkelig til blandingen af spildevand og regnvand ved kraftigt regnvejr. Kapaciteten er forøget med Usserød Å projektet og det fortsatte tværkommunale samarbejde mellem Fredens borg, Hørsholm og Rudersdal kommuner omkring klimatilpasning.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. NATURGENOPRETNING OG NATURPLEJE

ENGE

- Enge drives efter aftale med lodsejerne uden jordbehandling og brug af gødning og pesticider.
- Kommunen indskærper over for lodsejere, at enge ikke må gro til.
- Græsningen med kvæg langs sydsiden af Nive Ådal fra
- Birkedommer Alle-stien til Kongevejen udvides mod vest til Vejenbrødvej og mod øst til Nive Mølle uden for fårefoldene.
- Lavtliggende, tidligere enge langs åerne genskabes ved afbrydelse af dræn og gerne genslyngning af vandløbene.
- Eng- og overdrevsplanter udsås ikke, men indvandrer selv gennem naturlig spredning.

OVERDREV/GRÆSLAND

- Overdrev/græsland vedligeholdes med ekstensiv græsning med egnet dyreart og uden jordbehandling, gødsning eller pesticider. Supplerende eller alternativt slås vegetationen én gang om året i begyndelsen af juni, og det afslåede materiale fjernes.
- Ingen tilskuds fodring på afgræssede arealer for at undgå massivt frøtryk i foderet – typisk af alm. rajgræs – samt tilførsel af næringsstoffer.
- Stejlepladser og strandoverdrevene på Peder Mads Strand og ud for Babylone Skov slås i slutningen af maj/begyndelsen af juni for at holde høje græsser og urter som kvik, rejnfan og brombær nede til fordel for lavtvoksende arter.
- Slåning vil også gøre strandene mere indbydende for besøgende. Afslået materiale og forvildede haveplanter fjernes.
- Overdrev/græsland genskabes efter aftale med lodsejerne på følgende steder med den fora, der selv indfinder sig:
  1. Skråningerne på østsiden af Esrum Sø.
  2. Andre steder i det åbne land, fortrinsvis hvor terrænet skråner, og/eller jordbunden er næringsfattig.
  3. Desuden på de åbne, kommunale og statslige arealer i Humlebæk nord for Fredensborgvej op imod Hørholmvej og i Dageløkke Skov.

MOSER

- Kommunen udarbejder en plan for drif/pleje af Langstrup og Lønholt moser, der tilgodeser såvel højt- som lavtvoksende vegetation og dermed også fugle knyttet til forskellige vegetationstyper.
- Træbevoksninger fjernes stedvist for at genskabe det vide udsyn over Langstrup Mose.
- Vandstanden i Langstrup og Lønholt mosers sydligste og laveste del hæves ved afspærring af drængrøfter. Arealerne anvendes fortsat til høslæt og/eller græsning om sommeren til støtte for lavtvoksende engvegetation, som tiltrækker vadefugle.
- Der laves detaljerede plejeplaner for prioriterede vådområder: Uglesø Mose, Storemosen samt vådområder i og ved Knurrenborg Vang, Grønholt Vang og Grønholt Hegn.

SMÅSØER OG VANDHULLER

- Kommunen oprenser offentligt ejede søer og vandhuller, herunder gadekærene i landsbyerne.
- Kommunen tilskynder lodsejere til at oprense tilgroede småsøer og vandhuller og stiller fortsat krav:
  1. Kun det bløde slam fjernes, og bredderne får max 20% hældning.
  2. Ikke fodring eller udsætning af ænder, krebs eller fisk.
  3. Ingen etablering af øer, broer eller terrasser.
- Tilførslen af spildevand og næringsstoffer imødegås.

VEJKANTER

- Der udarbejdes en plan for slåningen på baggrund af botanisk kortlægning i første omgang for vejskrænter mere end 2 m høje. Vegetationen er her mindst påvirket af landbruget på de tilgrænsende marker.
- Vejskanterne slås som hovedregel tidligt (omkring 1. juni).

- Slåning med fingerklipper eller lignende frem for slagleklipper, der knuser planterne og dræber insekter og andre smådyr.
- Det afslåede materiale fjernes og komposteres, hvis det ikke egner sig til foder.

VANDLØB

- Vandindvinding sker under hensyntagen til grundvandsstanden, så vandføring om sommeren opretholdes, også i de øverste dele af vandløbene, hvor vandet ofte er renest.
- Regnvandsudløb reduceres yderligere ved lokal afledning af regnvand og anlæg af forsinkelsesbassiner i byområder men ikke i landområder.
- Rørlagte og andre udrettede vandløb fritlægges og genslynges. Høj prioritet har Højsager Vandløbet, et vandløb øst for Toftegård ved Langstrup samt Holmeskov Grøften.
- Grødeskæring i kommunens vandløb sker skånsomt uden brug af større maskiner og begrænses til en smallere strømrønde eller undgåes helt.
- Frivillige aftaler med lodsejere om, at vandløbsbræmmer holdes fri for dyrkning i varierende bredde op til 10 m.
- Kommunerne langs Usserød Å samarbejder for at sikre vandkvaliteten i Usserød Å bl.a. gennem en yderligere reduktion i udledning af kun delvist eller ikke rensset spildevand.

INVASIVE

PLANTER OG DYR

IKKE-HJEMMEHØRENDE PLANTE- OG DYREARTER

Invasive planter spreder sig på bekostning af den øvrige plantevækst. De er ikke en del af den oprindelige danske flora, men er typisk indført som haveplanter. Overvågning og bekæmpelse af invasive plantearter koordineres af Fredensborg Kommune.

Minken er en uønsket og ikke naturligt hjemmehørende invasiv dyreart, som tager både fisk, fugle og andre mindre dyr. Naturstyrelsen Nordsjælland registrerer fangst af mink via en ekstern koordinator.

Miljø- og Fødevarerministeriet har i 2017 lavet en national handlingsplan for håndtering af invasive arter i Danmark med bl.a. indsats mod handel med invasive arter som rynket rose og gyldenris.

KÆMPEBJØRNEKLO

Kæmpebjørneklo stammer fra Kaukasus og kom til Danmark i slutningen af 1800-tallet. I mange år udgjorde planten kun et mindre problem, men spredte sig så pludseligt. Sådant et spredningsmønster kendes også hos andre invasive planter, fx rynket rose.

Kæmpebjørneklo danner tætte bestande uden andre planter. Plantens saft er giftig i kombination med sollys og kan give store sår, der minder om brandsår.

Byrådet har vedtaget en "Indsatsplan for bekæmpelse af kæmpebjørneklo 2011-2021". Kommunen og private grundejere er iflg. planen forpligtet til at bekæmpe planten på egen jord og sørge for, at den ikke sæter frø. Stopper bekæmpelsen vil planten hurtigt brede sig igen. Indberetningskemaerne på kommunens hjemmeside og på en app er nyttige værktøjer for kommunens overvågning.

ANDRE INVASIVE PLANTER

Sildig gyldenris og canadisk gyldenris er oprindeligt indført som pryddplanter og står smukt med gule blomster i juli og august. I de senere år har de bredt sig uahæmmet i kommunen og fortrængt hjemmehørende oprindeligt vildtvoksende planter. Bekæmpelse sker ved slåning en eller gerne to gange i løbet af sommeren gennem fere vækstsæsoner – fx i begyndelsen af juni og slutningen af juli.

Japansk pileurt og kæmpepileurt er ligesom gyldenrisene oprindeligt indført som haveplanter. For haveejerne har de den fordel, at de næsten er umulige at slå ihjel. Det samme gælder desværre i naturen.

Foreløbig findes rynket rose og de to pileurter kun enkelte steder i Fredensborg Kommune, men en spredning kan pludseligt tage fart. Vild pastinak er som gyldenris på hastig fremmarch.

De nævnte planter er opført på Naturstyrelsens liste over uønskede invasive planter i den danske natur, som bør bekæmpes, mens lupin endnu kun er opført på en observationsliste. Ud over at fortrænge de oprindeligt vildtvoksende planter tilfører lupin, som er af ærteblomstfamilien, kvælstof til jordbunden, hvor der ønskes næringsstoffer på lavt niveau. Bekæmpelse af lupin sker ved rodstikning med spade, hvor man har held til at opdage en bestand med få individer. Ellers er slåning to gange pr. sæson nødvendigt.

DN'S ANBEFALINGER TIL BEKÆMPELSE AF INVASIVE PLANTER

- Kommunen bekæmper – udover kæmpebjørneklo – også øvrige invasive arter herunder lupin og canadisk gyldenris på egne arealer og tilskynder private lodsejere til det samme.
- Andre invasive arter end kæmpebjørneklo kan også indberettes på kommunens hjemmeside og via en app.

BYNÆR

NATUR

NATURGLÆDE I BYERNE

Bynær natur er natur i og lige uden for bygrænsen og tjener både rekreative og naturmæssige formål. Man skal kunne gå en tur og samtidigt opleve naturen. For skolerne skal der være kort afstand og let adgang til naturlokaliteter, der kan indgå i undervisningen.

I alle kommunens byområder er der bynær natur, således til eksempel Lykkemosen ved Fredensborg, Humlebæk Syd, Krogerupskovene ved Humlebæk, lergravsområdet i Nivå og Usserød Ådal i Kokkedal.

Natur i byen er større eller mindre naturoaser i byen tæt på bebyggelse. Det kan være beskyttede naturtyper som småsøer og moser, der på grund af byens vækst er kommet til at ligge i bymæssig bebyggelse. Det kan også være små arealer, der er "blevet til overs" i et hjørne af en lokalplan. Af hensyn til plante- og dyrelivet og borgernes samt måske især børnenes oplevelser kan nogle af disse områder ligge mere eller mindre uoplejet hen eller i det mindste have naturvenlig drift.

Bebyggelser kan danne grundlag for en smuk og naturlig overgang mellem land og by med grønne kiler med stiforløb til sikring af passage og udsyn for beboere i omliggende bebyggelser.

Også i byerne går naturen sin gang. Bysvalen – og i parkerings- kældre landsvalen – varsler forårets komme. I 1845 skrev digteren Carl Bagger i sangen "Når kommer våren – vel?": "Når den sortblå svale kommer og bebuder nære sommer, når den kvidrende ta'r myggen, der vil tumle sig i skyggen, da kommer våren!"

LERGRAVSSØERNE I NIVÅ

Lergravssøerne er sammen med Nivaagaard Teglværk et kulturhistorisk minde om teglværksindustrien i de forrige århundreder. Ringovnen ved Nivaagaard Teglværk er den ældste bevarede ringovn i Danmark.

Lergravssøerne udgør nu et unikt naturområde med dybe søer og smalle tanger og med et rigt fugleliv, hvor vegetationen har udviklet sig næsten uden indgreb fra menneskets side. Søerne i de østligste af lergravene er omfattet Nivå- fredningen. Der er takket være fredningen gode stier til havn og fugletårn i Nivå Bugt.

Den øvrige del af lergravsområdet er under pres som følge af den kraftige udbygning af Nivå og Niverød i de seneste årtier. Den nordvestlige del af området vest for jernbanen og nærmest bebyggelserne udvikles med en aktivitetskile i naturen med forskellige småanlæg til børn og voksne støttet af bl.a. Fredensborg Kommune.

DN'S ANBEFALINGER FOR BYNÆR NATUR

- Naturen i byen får i videst muligt omfang karakter af natur og ikke af park, og områder udpeges til ekstensiv pleje.
- Gamle træer og dødt ved bliver liggende også i bynære skove.
- Anvendelse af kunstgødning og bekæmpelsesmidler undgås fortsat.
- Bortset fra parkanlæg plantes udelukkende hjemmehørende arter af træer og buske. Eventuelle haveplanter fjernes.
- Lokalplaner tager hensyn til plante- og dyrelivet – fx ved placering af friarealer.
- Haveejere, der ønsker at dæmpe trafikstøj fra vejen eller hindre indblik, opfører evt. et plankeværk et par meter inde på grunden, så der bliver plads til træer og buske foran plankeværket.
- Helhedsplanen for lergravsområdet zoneinddeles med aktiviteterne i det nordvestlige område.
- Humlebæk Syd bebygges ikke yderligere ud over plejecenteret under opgørelse.

GIFTFRI HAVER¹²

Initiativet 'Giftfri Have', som er lanceret af DN og foreningen Praktisk Økologi, hjælper haveejere med at slippe giftsprøjten i parcelhushaven, i byhaven, i kolonihaven og i sommerhushaven.

I haver kan der være et rigt dyreliv af især fugle og insekter. Men det forudsætter, at haveejerne undlader at benytte insektgifte og giftsprøjte de vilde planter og "ukrudt", der er insekternes livsgrundlag. Insekter og fugle nyder godt af et fristed med træer, buske og urter og måske en kvasbunke i et hjørne af haven, der passer sig selv. Mikroorganismer og et mylder af små dyr i jorden omsætter dødt plantemateriale og omdanner det til næring for planterne. Pindsvin æder snegle, egern hugger nødder, og nogle steder kigger rådyr, hare, ræv og andre dyr forbi.

Sprøjtegift er beregnet til at udrydde såkaldte skadedyr, ukrudt, insekter, mos mv., men giften rammer hele økosystemet med dets fine samspil mellem planter, dyr og mikroorganismer. Rester af sprøjtegift kan sive ned til grundvandet. Rent og velsmagende grundvand fra hanen er et særligt gode i Danmark. Sådan skulle det også gerne være i fremtiden.

Når man sprøjter i haven, risikerer man at komme i kontakt med giften, fx gennem fine partikler fra sprøjten. Børn, hunde, katte, kaniner og andre, der bruger haven bagefter, kan også få en dosis.

¹² Giftfri Have har en hjemmeside med gode råd: Giftfri-have.dk

DN'S ANBEFALINGER VEDR. GIFTFRI HAVER

- Haveejere opfordres til ikke at bruge insektgifte og ikke at sprøjte mod vilde planter, der er insekternes livsgrundlag.
- Haveejere opfordres til at tilslutte sig projekt Giftfri Have.
- Haveejere opfordres til at plante blomstrende og bærbærende buske af hensyn til dyrelivet og lade en mindre del af haven ligge udyrket hen.
- For at modvirke spredning af haveplanter opfordres private grundejere til ikke at deponere haveaffald i naturen.

KLIMA

Menneskeskabte klimaændringer med global opvarmning og ustabil klima kan i de kommende år vise sig at indebære drastiske udfordringer for mennesker og natur også i Fredensborg Kommune.

Gennem en klimakommuneaftale med DN forpligter kommunen sig til at nedbringe sit eget CO₂-udslip med mindst 2% om året frem til 2020. Kommunen har i 2017 tilsluttet sig DN's Klima Plus program, der har et videre sigte med direkte involvering af borgerne og efterhånden hele kommunen i begrænsning af CO₂-udslippet. Der er således allerede mange private solcelleanlæg og jordvarmeanlæg i kommunen.

Markante klimaprojekter faciliteret af kommunen er Klimatilpasning Kokkedal og det tværkommunale Usserød Å samarbejde.

KOMMUNALE KLIMAINITIATIVER SOM DN FREDENSBORG BAKKER OP OM

- Renovering af de kommunale bygninger for at spare energi.
- Oprettelse af en klimaplanteskole for de yngste borgere.
- Gennemførelse af tilpasninger til ekstremregn, herunder regnvandshåndtering i forbindelse med udarbejdelse af lokalplaner.
- Rådgivning om vedvarende energi, energibesparelser med energirenovering og muligheder for tilskud hertil i private boliger samt hos boligselskaber og virksomheder.

KLIMATILPASNING KOKKEDAL (2013-18)

Klimatilpasning Kokkedal har som mål at kombinere lokal håndtering af regnvand og oversvømmelser med byudvikling og etablering af rekreative værdier og nye aktive steder, hvor borgere mødes. Usserød Ådal spiller som et bynært naturområde en vigtig rolle.

USSERØD Å PROJEKTET (2012-17)

I august 2010 gik Usserød Å over sine bredder efter et meget voldsomt regnskyl, og mange huse blev oversvømmet. Derfor gik de tre kommuner omkring den otte kilometer lange å – Fredensborg, Hørsholm og Rudersdal og deres spildevandsselskaber – sammen om et fælles klimatilpasnings- og miljøprojekt støttet af EU's Life program. Formålet med projektet var at modvirke fremtidige oversvømmelser fra åen, skabe flere rekreative områder og forbedre vandmiljøet. Der er etableret flere forsinkelsesbassiner langs åen, og å-lejet er over en længere strækning udformet med et såkaldt dobbeltprofil leje. Begge dele er med til at skabe en variation i fugtighedsforholdene til gavn for et rigere plante- og dyreliv.

Det tværkommunale klimasamarbejde mellem Fredensborg, Hørsholm og Rudersdal omkring Usserød Å er nu blevet permanent.

CO₂-REDUKTION OG NATURGENOPRETNING

Udtages et areal af intensiv landbrugsdrift og overgår til permanent græs, vil der bindes CO₂ i græsdækket og i overfodejorden, der beriges med organisk materiale. Er udtagne førhen opdyrkede jorder i forvejen rige på organisk materiale – fx en tidligere eng – vil gevinsten blive endnu højere, da pløjning og harvning frigiver CO₂.

Tilsvarende vil stop for dræning af enge langs åer føre til mindre frigivelse af CO₂ eller ligefrem til en binding af CO₂ i engbunden. En ekstra gevinst ved våde enge er, at kvælstof-forbindelser i vand, der tilføres engene, får det for vandmiljø- et skadelige nitrat reduceret til frit kvælstof.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. KLIMA

- Kommunen og private satser på decentrale jord-til-vand, luft-til-luft eller luft-til-vand varmepumpeanlæg frem for fjernvarme.
- Klimatilpasningsanlæg som bassiner til opsamling af regnvand placeres i byområderne, evt. i form af nedgravede bassiner. Anlæg af bassiner undgås i det åbne land.
- Nye bebyggelser forberedes til solceller og solfangere.

- Lavbundsarealer udtages af intensiv landbrugsdrift af hensyn til udvidelse af naturarealet, reduktion af nitratudledningen, binding af CO₂ og håndtering af oversvømmelser efter aftale med lodsejerne.

TRANSPORTKORRIDOREN, RING 5 & OVERDREVSVEJEN

HOVEDTRAFIKLINJER I FREDENSBORG KOMMUNE

Fredensborg Kommune gennemskæres af fem store nord-sydgående veje: Strandvejen, Hørsholmvej, Helsingør-motorvejen, Fredensborg Kongevej og Isterødvejen. I øst-vestlig retning forbinder A6 hovedvejen Hillerød, Fredensborg og Helsingør. Hertil kommer de gennemgående forbindelser Humlebækvej-Fredensborgvej og Kirkeltevej-Avderødvej-Vejenbrødvej. Desuden er der to jernbanelinjer, nemlig Kystbanen nord-syd og Nordbanen øst-vest.

TRANSPORTKORRIDOREN

I Fredensborg Kommune følger transportkorridoren Helsingør-motorvejen fra kommunegrænsen i nord til landsbyen Vejenbrød mod syd, hvorefter den drejer af mod vest i retning af landsbyen Kirkelte og videre over Lyngø til Tåstrup og Køge. Transportkorridoren er en arealreservation med henblik på mulige anlæg af fremtidige veje, jernbanelinjer og andre linjeføringer som gas- og el-ledninger.

RING 5

Ring 5 er et planlagt motorvejs- og jernbaneanlæg i transport - korridoren, der skal tage den forventede forøgelse af trafikken fra især den fremtidige tunnelforbindelse under Femern Bælt og mulige faste forbindelser mellem Helsingør og Helsingborg. Desuden skal motorvejen imødegå forventede lokale trafikproblemer i Nordsjælland.

Ring 5 er først og fremmest en fordel for den gennemkørende lastvognstrafik og især langturstrafikken mellem Sverige og Tyskland. Hvis den gennemføres, vil kommunen blive yderligere opdelt af store veje og måske også af en jernbanelinje fra Sverige. Det vil medføre trafikstøj, hindringer for borgernes adgang til og oplevelse af landskabet og indskrænke faunaens muligheder for bevægelse.

Ring 5 vil således få store konsekvenser på både kort og lang sigt med støj og tab af uerstattelig natur, uforstyrrede landskaber samt kulturhistoriske og rekreative værdier.

Både trafikforskere, nordsjællandske politikere og DN har peget på alternativer til Ring 5, som er billigere, mere skånsomme og i højere grad vil løse de trafikale udfordringer i hovedstadsområdet. I EU-regi arbejdes på at flytte mere landtransport til søs, dvs. fra lastbiler til skibe, da søtransport er langt den mest miljøvenlige transportorm målt pr. transporteret ton. Det er bedre, at lastbiler sejler med færge fra

Sydsverige til Nordtyskland – eller endnu bedre, at godset lastes direkte på skibe i de skandinaviske havne og derfra sejles til Tyskland. Det vil spare miljøet for meget CO₂-udledning.

OVERDREVSVEJEN

Den omdiskuterede forlængelse af Overdrevsvejen ved Hillerød – især foranlediget af det nye supersygehus i Hillerød – vil skære igennem landskabet mellem skovene Grønholt Vang og Grønholt Hegn. Dette vil betyde tab af æstetiske, rekreative og kulturhistoriske værdier.

DN'S ANBEFALINGER VEDR. INFRASTRUKTUR

- En Ring 5 gennem Nordsjælland vil medføre store tab af naturværdier, og andre muligheder kan forfølges.
- En forlængelse af Overdrevsvejen vil ødelægge det smukke landskab ved Grønholt, og den tunge trafik kan i stedet for føres ad Isterødvejen og Helsingør-motorvejen.

LANDSKABETS

HISTORIE

Landskabet i Fredensborg Kommune har haft afgørende indflydelse på plante- og dyrelivet og været med til at forme tilværelsen for menneskene i denne del af Nordsjælland. Omvendt har menneskene også påvirket plante- og dyreliv – især i de seneste 50-100 år.

FRA ISTID TIL NUTID

Det nuværende landskab er hovedsageligt skabt i slutningen af sidste istid, da gletsjere for knap 30.000 år siden nåede frem til det danske område, først fra nord og derefter fra nordøst, øst og sydøst. Tilbagesmeltingen skete ikke jævnt, men blev afbrudt af flere mindre fremstød, hvor gletsjerne skubbede allerede aflejret materiale op i langstrakte bakke drag.

Store dele af Fredensborg Kommune er præget af dødis efterladt af de forskellige strømme af is. Dødisen har skabt et småbakked landskab fuldt af afløbsløse lavninger med småsøer og vandhuller, meget karakteristisk omkring Langerød og nord for Fredtofte.

Gletsjerne pressede jordskorpen ned. Da de for sidste gang smeltede bort for omkring 16.000 år siden, begyndte landet at hæve sig. Men også havniveauet steg, fordi isen smeltede, og længe fandt der et kapløb sted mellem land og hav. Indtil for cirka 10.000 år siden var landhævningen størst, og Nordsjælland blev landfast med Skåne.

Herefter vendte billedet. Øresund blev gendannet, og ved Nivå strakte en fjord sig fire kilometer ind i landet. Det var i Stenalderhavets tid for 6-8.000 år siden. Tilførslen af ekstra smeltevand fra iskapperne til verdenshavene ophørte stort set på denne tid, mens landhævningen fortsatte i et langsommere tempo.

Derfor er Stenalderhavets fjorde igen blevet tørlagt. De gamle kystskrænter, der blev formet af bølgerne, befinder sig nu de fleste steder et stykke inden for nutidens kystlinje, fx i Laveskov ved Humlebæk.

Smeltevand fra de yngste af gletsjerne aflejrede ler, der i flere hundrede år har været gravet og brændt til mursten på de tre store teglværker Nivaagaard, Sølyst og Niverød.

BOSÆTTELSE

Det er dette landskab, som mennesket gradvist har indtaget. De første fund af flintpilespidser er omkring 13.000 år gamle, men først fra omkring 10.000 år siden kendes sikre fund af bopladser.

I den sene del af jægerstenalderen for mellem 8.000 og 6.000 år siden blev bopladserne koncentreret langs bredderne af de fjorde, der var opstået som en følge af havstigningen, bl.a. Nivå fjorden.

Når gårdene ikke, som mange andre steder i landet, blev samlet i landsbyer, skyldes det nok, at der på de mange små bakker i det nordøstsjællandske dødislandskab ikke var egnet plads til at samle flere gårde i en landsby. Samtidig er den nordøstsjællandske jordbund ikke helt god landbrugsjord.

Egentlige landsbyer i det østlige Nordsjælland opstår først i den tidlige middelalder. Mange af landsbyerne har navne, der ender på rød (rydning) eller holt (skov), fordi skov skulle ryddes. Placeringen af de gamle sognebyer Karlebo, Grønholt og Asminderød viser, at befolkningstætheden var størst mod vest inde i landet. På Øresundskysten boede man kun, hvis man var fisker.

SKOVE UNDER FORANDRING¹³

Det meste af Nordsjælland og således også den nuværende Fredensborg Kommune var i tidligere tider dækket af skov. Kronen ejede store arealer erhvervet i middelalderen og med reformationen, hvor blandt andet Esum Kloster måtte afgive sin jord. Det kongelige ejerskab forhindrede de omfattende skovfældninger, der fandt sted i andre dele af landet. Ejerskabet forpurrede også store private godser, og landskabet er derfor i dag præget af mange mindre landbrug sammenlignet med andre steder.

København var blevet residensstad, og det skovrige Nordsjællandske land indbød til kongelige jagter.

Christian V indrettede under sin regeringstid 1670-99 flere nordsjællandske skove til parforcejagt. Anlæg af snorlige veje mødtes i stjerner, hvorfra man kunne overskue jagtens forløb. Parforcejagten blev indstillet i 1777.

Skoven spillede en stor rolle i bondens hverdag. Hans dyr blev sendt på "græs og olden" og her hentede han bygningstømmer, hegnsmateriale til risgærder omkring marker og dødt ved til brændsel. Men bønderne mistede efterhånden disse rettigheder, og kongen afkrævede bønderne betaling for svinehold i skoven samt brug af eg og bøg til bygningstømmer.

I 1805 indførtes den såkaldte fredskovsordning, da skovdækket i Danmark var nået helt ned på 4%. Fredskov er en arealreservation til fortsat skovdrift på fredskovspligtige arealer og skal bl.a. sikre, at træer plantes, når træer fældes. Skovene blev omgærdet med hegn og diger, og bønderne fik til gengæld jord uden for skovene. Inden for digerne intensiveredes skovdriften. Husdyrsgræsning i skovene blev forbudt. Udstrakte grøftninger bevirkede, at vådområder blev tørlagt, så der ligesom på andre åbne arealer kunne plantes store ensartede arealer ofte med indførte træarter.

Siden 1805 har såvel privat som statslig skovrejsning givet en betydelig vækst i skovarealet således, at det i dag udgør ca. 15% af Danmarks areal. Folketingets beslutning i 1989 om at fordoble skovarealet i løbet af en trægeneration (80-100 år) vil øge skov- arealet yderligere med især naturligt hjemmehørende træarter.

TILFLYTNINGER I NYERE TID

I den nyeste tid har den smukke natur i den østlige del af Nordsjælland – Øresundskysten, dødislandskabet, de store skove og Esrum Sø – haft en magisk tiltrækning på københavnere og andre. Tidligt blev det klart, at bosætning og byggeri måtte reguleres med fysisk planlægning som andre steder omkring København. Det er den statslige Fingerplan for hovedstadsområdet, som er til revision hvert fjerde år, der sætter rammer for den overordnede fysiske planlægning i bl.a. Fredensborg Kommune.

ANNEX A: Love, planer og naturforvaltning

LOVGRUNDLAG

Lovgrundlaget for beskyttelse af naturværdierne er især:

- Naturbeskyttelsesloven
- Planloven
- Skovloven
- Lov om kystbeskyttelse
- Miljømålsloven
- Vandplanlægningsloven.

OVERORDNET PLANLÆGNING

Fredensborg Kommunes planlægning og udvikling, herunder Kommuneplanen, sker på baggrund af den overordnede statslige planlægning og Region Hovedstadens udviklingsplanlægning. Fingerplan 2017 er et landsplandirektiv for hovedstadsområdet og er bindende for kommunerne. Fingerplanen, der blev introduceret i årene efter 2. Verdenskrig, placerer en finger med bebyggelse langs Kystbanen og Øresundskysten. De øvrige fingre følger jernbanelinjerne til Hillerød, Frederikssund, Roskilde og Køge.

Fingerplanen fastlægger også afgrænsningen af de grønne kyst- kiler mellem Humlebæk, Nivå og Kokkedal. Kommuneplanlægningen skal bl.a. sikre, at kystkilerne ikke inddrages til byzone og friholdes for yderligere store areal- og bygningskrævende anlæg til fritidsformål.

KOMMUNEPLAN OG LOKALPLANER

Kommuneplanen i Fredensborg skal herudover være i overensstemmelse med en række andre overordnede planer som vandplaner, Natura 2000-planer, råstofplan og handleplaner for implementering af disse planer.

De overordnede retningslinjer for Fredensborg Kommunes indsats findes i Kommuneplan 2017, som er gældende for en 12årig periode med revision hvert fjerde år. Lokalplanerne anfører i medfør af Kommuneplanen de mere detaljerede anvisninger for den fysiske planlægning i byzonerne og i nogle af landsbyerne i landområdet. I landzonen gælder den nye Planlov fra 2017, og der kræves landzonetilladelse til at ændre arealanvendelsen – dog med en række undtagelser.

GRØNT DANMARKSKORT

Grønt Danmarkskort er forankret både i Planloven og Naturbeskyttelsesloven og beskriver, hvordan kommunerne kan inddrage naturinteresser i kommuneplanlægningen og således i Kommuneplanen. Grønt Danmarkskort udarbejdes af hver kommune i Danmark og integreres med den øvrige naturbeskyttelse i Kommuneplanen.

Grønt Danmarkskort udpeger natur med særlige naturbeskyttelsesinteresser, herunder eksisterende Natura 2000-områder på land og anden beskyttet natur samt potentielle naturområder og økologiske forbindelser. Planloven fastsætter nationale kriterier for udpeging af sådanne arealer.

VANDRAMMEDIREKTIVET

EU's vandrammedirektiv fastlægger rammer for beskyttelsen af vandløb, søer, de kystnære havområder samt for grundvandet og vil være omdrejningspunktet for EU's vandpolitik i de kommende mange år. Vandrammedirektivet er implementeret i dansk lovgivning i Miljømålsloven og i Vandplanlægningsloven.

Flere nye direktiver vil blive vedtaget som en direkte følge af Vandrammedirektivet – herunder om regulering af miljøfarlige stoffer.

VANDPLANER

Et rent vandmiljø danner grundlag for, at der kan opretholdes et mangfoldigt plante- og dyreliv i søer, vandløb og kystvande, og at der er tilstrækkeligt drikkevand af god kvalitet. Grundvandet og de sårbare naturlokaliteter må ikke lide skade ved udledning af spildevand eller ved tilførsel af næringsstoffer fra landbruget.

Administrativt skelner man mellem offentlige og private vandløb. For de offentlige vandløb gælder vandløbsregulativer, som sikrer vandføring og har bestemmelser om grødeskæring, bundkoter og oprensning. For private vandløb eksisterer der ikke tilsvarende bestemmelser. Her er det blot et krav, at afledningen af vand skal være tilstrækkelig. Hvordan dette opnås, er op til den enkelte bredejer.

En undtagelse er dog de vandløb, der er beskyttet af Naturbeskyttelseslovens §3. Her skal kommunen på forhånd godkende enhver ændring af vandløbet. For alle vandløb må der ikke ske jordbehandling inden for en afstand af 2 m fra kanten af vandløbet.

Vandplanerne, herunder Vandplan Øresund 2015-21 hvortil Fredensborg Kommune hører, er Statens samlede plan for, hvordan søer, vandløb, kystvand og grundvand inden udgangen af 2021 kan leve op til miljømålene i EU's Vandrammedirektiv. Direktivet foreskriver, at alle danske vandløb skal være i god økologisk og kemisk tilstand.

Vandplanernes mål skal nås dels ved generel statslig regulering og dels ved indsatser iværksat af kommunerne. Fredensborg Kommune har således i lighed med landets øvrige kommuner udfærdiget en kommunal vandhandleplan 2016-21 på baggrund af de statslige vandplaner.

De økonomiske midler, som staten stiller til rådighed til kommunerne for at implementere vandplanerne, er efter DN's opfattelse utilstrækkelige.

NATURFORVALTNING I FREDENSBORG KOMMUNE

Hovedaktører i naturforvaltningen:

- Fredensborg Kommune og Nordsjællands Park og Vej (NSPV). NSPV er et fælleskommunalt park- og vejselskab for Fredensborg og Helsingør kommuner, der vedligeholder kommunernes arealer.
- Naturstyrelsen Nordsjælland i statsskovene.
- Landbrug, hestehold.
- Private lodsejere og foreninger som DN ved høslæt- og græsningslaug flere steder i kommunen samt Fugleværnsfonden på Nivå Strandenge.

Fredensborg Kommunes plandokumenter:

Kommunens vigtigste planer, politikker og strategier for naturforvaltning er:

- Kommuneplan 2017
- Lokalplaner
- Natur- og Miljøpolitik 2016-19
- Naturstrategi 2013-21
- Klima- og Energipolitik 2016
- Vandhandleplan 2016-21.

ANNEX B: Naturkapitalindeks

Naturkapitalindekset er et mål for naturens værdi i de enkelte kommuner. Værdien beregnes for de forskellige naturtyper, der vægtes i forhold til deres areal.

Naturkapitalindekset bygger på data i det nationale biodiversitetskort¹⁴ fra 2014 som indikator på naturtilstanden. Det kan bruges af kommunerne til at prioritere på naturområdet og udarbejde naturkvalitetsplaner, naturstrategier etc.

I biodiversitetskortet er Danmark inddelt i 9,6 m x 9,6 m kvadrater. Hvert af disse kvadrater er tillagt en bioscore-værdi (HNV = High Nature Value) ud fra landskabsparametre med betydning for biodiversiteten som nærhed til kysten, terrænets stejlehed, driftspraksis og forekomst af karakter- planter samt truede plantearter. En lav HNV-værdi indikerer lav biodiversitet, en høj HNV-værdi indikerer høj biodiversitet. HNV-værdierne bruges også til beregning af naturkapitalindekset fx i forbindelse med tildeling af tilskud til pleje af græs- og naturarealer.

Fredensborg Kommune har på naturkapitalindekset en score på 38 points ud af 100 og er nr. 14/15 ud af 98 kommuner i Danmark. Blandt nabokommunerne er pointene fordelt således: Allerød 38, Gribskov 43, Helsingør 46, Hørsholm 37 og Rudersdal 54.

Diagrammet nederst på side 47 i hæftet over naturkapitalindekset i Fredensborg Kommune viser, at skove, enge og moser i Fredensborg Kommune har regional værdi. Vore søer har national værdi pga. Esrum Sø og de mange mindre søer og vandhuller spredt i landskabet.

¹⁴ Biodiversitetskortet findes på Danmarks Miljøportal under miljøegis.mim.dk.

ANNEX C: Typer beskyttede naturområder

FREDNINGER

Omkring 5% af Danmarks landareal er fredet. Fredninger har til formål at bevare et område i en bestemt tilstand eller at fastlægge en særlig drift, så området udvikler sig hen imod en ønskelig tilstand. En fredning regulerer også offentlig adgang. Fredninger er den ultimative form for naturbeskyttelse, fordi en fredning fastlægger restriktioner for et områdes anvendelse ud i al fremtid. I dag rejses og gennemføres fredninger i medfør af Naturbeskyttelsesloven.

FREDSKOV

De fleste private skove og alle offentlige skove er fredskov – i alt er ca. 70% af danske skove fredskov. Det vil sige, at ejerne er forpligtet til at anvende arealerne til skovbrugsformål efter Skovlovens krav om god og flersidig skovdrift. Fredskovsarealer skal være bevokset med skov, der holdes i god stand og på længere sigt forbedres. Træerne må ikke fældes, før de er hugstmodne, og de skal hugges, så de ikke ødelægger skovens variation og stabilitet.

Fredskovsplikten på et areal kan ophæves, hvis arealet skal bruges til andet formål – fx et vejanlæg. Det vil medføre krav om plantning af skov på et andet og større areal, så det samlede skovareal bevares og forøges.

NATIONALPARKER

Nationalparker i Danmark skal tilsammen rumme de vigtigste danske naturtyper. En nationalpark kan omfatte landarealer, kyster og havområder. En nationalpark indebærer ingen forpligtigelser på de involverede arealer og er baseret på frivillighed.

Folketinget har besluttet at oprette fem nationalparker i Danmark. Det er Nationalpark Thy, Nationalpark Vadehavet, Nationalpark Mols Bjerger, Nationalpark Skjoldungernes Land på Midsjælland og senest Nationalpark Kongernes Nordsjælland.

NATURA 2000 OMRÅDER

Habitat betyder her levested for dyr og planter. Habitatdirektivet fra 1992 forpligter EU's medlemslande til at bevare naturtyper og arter i hav- og landområder. Beskyttelsen består især i, at man udpeger beskyttede såkaldte habitatområder, hvor man sikrer en naturtyper og arter, som udgør udpegningsgrundlaget. Nogle arter er beskyttet, uanset hvor de forekommer.

Fuglebeskyttelsesdirektivet fra 1979 har til formål at beskytte og forbedre vilkår for vilde fuglearter i EU. Direktivet skal sikre fuglenes yngle- og levesteder, og at der bliver fastsat regler for, hvilke fuglearter der må jages og jagtmetoder. I Danmark er der siden 1983 udpeget mere end 100 områder efter direktivet, fortrinsvis i marine områder.

Staten har på baggrund af Habitatdirektivet og Fuglebeskyttelsesdirektivet udpeget en lang række Natura 2000 arealer i Danmark med værdifuld natur. Staten har endvidere udarbejdet en Natura 2000 plan med et indsatsprogram med bindende retningslinjer for kommunernes Natura 2000 handleplaner.

Fredensborg Kommune er berørt af Natura 2000 område nr. 133 for Gribskov, Esrum Sø og Snævret Skov.

NATUR- OG VILDTRESERVATER

Natur- og vildtreservater er fristeder for fugle, pattedyr og planter. Der er i dag i Danmark over hundrede natur- og vildtreservater på i alt cirka 3.000 km². Mere end 90% af reservaternes areal er hav- eller vådområder.

NATURPARKER

Naturparker er ikke omfattet af en særlig lov, men følger Friluftsrådets mærkningsordning for større sammenhængende naturområder, hvor mindst 50% af arealet er beskyttet natur. En naturpark er af regional betydning og udpeges lokalt af kommuner. Seks naturparker i Danmark lever op til mærkningsordningens kriterier og udgør tilsammen ca. 550 km².

Der findes også fondsejede og private naturparker – fx i Lille Vildmose i Østthimmerland.

§3-OMRÅDER

Naturbeskyttelseslovens §3 beskytter moser, overdrev, ferske enge, strandenge, strandsumpe og heder på mere end 2.500 m². Derudover omfattes søer og vandhuller over 100 m² samt udpegede større vandløb. Beskyttelsen betyder, at driften ikke må intensiveres i forhold til niveauet, da beskyttelsen trådte i kraft, og at områdernes tilstand ikke aktivt må ændres.

ØRESUNDSVANDSAMARBEJDET

Øresundsvandsamarbejdet omfatter, med Københavns Kommune som sekretariat, danske kommuner ud til Øresund – herunder Fredensborg Kommune – og mange andre danske og svenske interessenter. Aftalen blev indgået i 1995 og skal fremme godt vandmiljø i Øresund. Der undersøges bl.a. forskellige modeller til udpegning af Øresund som et beskyttet område.

ANNEX D: Litteratur

- Center for Makroøkologi, Evolution og Klima, Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet, 2016:
- Bevarelse af biodiversiteten i de danske skove.
- DCE, (Nationalt Center for Miljø og Energi), 2017: Naturkapitalindeks for danske kommuner. Teknisk rapport nr. 92.
- DN: Natur & Miljø, medlemsblad for DN – udkommer 4 gange årligt.
- DN's 11 politikker (opdateres løbende): adgang til naturen, energi, jagt- og vildtforvaltning, klima, kyster, landbrug,
- natur, produktion, skove, forbrug og transport.
- DN, 2015: Sådan ligger landet – tal om drikkevand 2015.
- DN, 2018: Sådan ligger landet – tal om landbruget 2017.
- DN, 2016: Sådan ligger landet – tal om naturen 2016.
- Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening, 2016: Landsbyen Langstrup.
- Fredensborg Kommune, 2017: Kommuneplan 2017.
- Fredensborg Kommune, 2016: Klima- og Energipolitik.
- Fredensborg Kommune, 2016: Natur- og Miljøpolitik 2016-2019.
- Fredensborg Kommune 2016: Planstrategien Fremtidens Fredensborg Kommune.
- Fredensborg Kommune, 2012: Naturstrategi 2013-2021.

- GO Forlag, 2017: Geologisk set. Sjælland og øerne.
- Natur og museum 31,2 1992: Grøftekantene.
- Naturstyrelsen, 2014: Naturplan Danmark Vores fælles natur.
- Toelt Landsbylaug, 2015: Toelt landsbys historie. En landsbys historie gennem 800 år.
- VARV 1999, nr. 3: Øresund i 20.000 år, scener fra et bevæget liv.

ANNEX E: WWW

ORGANISATION	WWW	BESKRIVELSE
Danmarks Miljøportal	miljoportal.dk	Danmarks Miljøportal er en platform til opsamling og opbevaring af natur- og miljødata, så data kan deles mellem myndigheder, borgere, organisationer og virksomheder. Danmarks Miljøportal er et fællesoffentligt partnerskab mellem Miljø- og Fødevareministeriet, Kommunernes Landsforening og Danske Regioner
Danmarks Naturfredningsforening	dn.dk	Hjemmeside for hovedkontoret i DN. Her er også links til alle lokalafdelinger.
Dansk Ornitologisk Forening	dof.dk	Dansk Ornitologisk Forening (DOF) med særlig fokus på beskyttelse af fugle.
DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi	dce.au.dk	DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi er indgangen for myndigheder, erhverv, interesseorganisationer og offentligheden til Aarhus Universitets faglige miljøer inden for natur, miljø og energi. DCE er en del af det tidligere Danmarks Miljøundersøgelser.
Det Miljøøkonomiske Råd	dors.dk/raad-vismaend/ miljoeo-ekonomiske-raad	Det Miljøøkonomiske Råd belyser samspillet mellem økonomi og miljø samt effektiviteten af miljøindsatsen.
DN Fredensborg	fredensborg.dn.dk e-mail: fredensborg@dn.dk	Hjemmeside for DN Fredensborg.
Erhvervsstyrelsen	plandata.dk	Data vedrørende fysisk planlægning iflg. Planloven. Det er det tidligere Plansystem.dk, indeholder fra 2018 også landzonetilladelser.
Fredensborg Kommune	fredensborg.dk	Hjemmeside for Fredensborg Kommune.
Frilufsrådet	frilufsraadet.dk	Friluftrådet er en selvstændig, ikke-statslig paraplyorganisation, der beskæftiger sig med natur, miljø og friluftsliv.
Giftfri Have	giftfri-have.dk	Gode råd om giftfri have.
Miljøstyrelsen	mst.dk/service/miljoegis/	Natur- og miljødata vist på kort.
Miljøstyrelsen	danmarksnationalparker.dk	Information om Danmarks fem nationalparker.